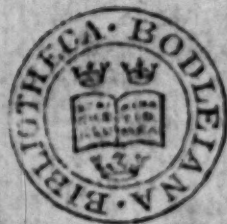

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD ROMANOS, E GRAECO IN LA-

tinum μεταφραστικῶς versa, & in Dialogi
formam redacta, vt instar Christia-
næ Catecheses iuuentuti
esse possit.

*Per Ant. Corranum Hispalensem,
Theologia Professore.*

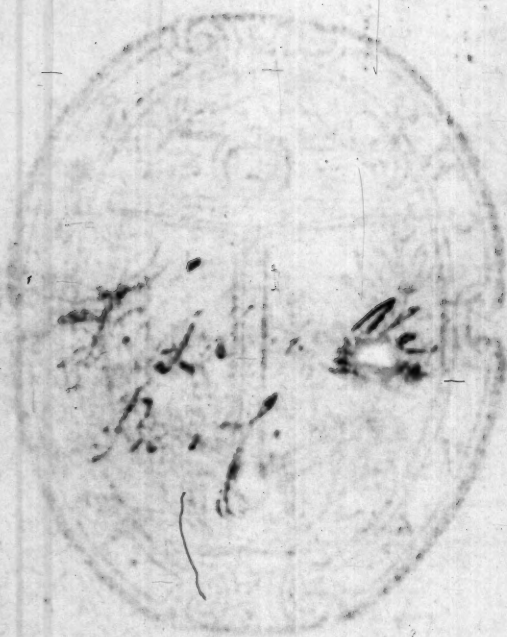

LONDINI,
Excudebat Thomas Vautrollerius
Typographus.

1581.

8. 3. 568. Th.

EPISTOLA BEATI
PAULI APOSTOLI AD
ROMANOS

J. F. Jänicke
Berol.

ORNATISSIMIS
VIRIS, D. VICECANCELLARIO,

D. PRÆSIDIBVS COL-
*legiorum, atque Præfectis Aularum
Academie Oxoniensis.*

Quot quantaque sint vestrae
huius academiae ornamenta,
(viri eruditissimi) in praesentiarum recensere, superuacaneum arbitror. Nam praeter antiquitatem, aedificiorum splendorem, redituum amplitudinem, scholasticorum frequentiam; aliaque multa huius generis; illud etiam accedit, quod singulis annis, comitiorum tempore, quam

plurimi è nostra hac Academia pro-
deunt eruditi doctores, qui Christi
regnum sua diligentia amplificare
conantur. Verūenimuerò cūm pru-
dentissimè perpēderetis, sacræ The-
ologiæ studia sua habere initia atq;
rudimenta, quæ teneriori etiam æ-
tati debeant proponi & instillari;
inter reliqua ornamenta atque lite-
raria exercitia, publicam etiam Ca-
techesim, Christianæ explicationē &
repetitionē, in scholis Theologicis
erigendam curastis: vt vestra iuuen-
tus veram Christi cognitionem pu-
ramq; Euangelij intelligentiam, si-
mul cum linguarū, humanarū disci-
plinarū, artiumq; liberalium studio
coniungeret. Porro, cūm hæc pro-
vincia mihi ante bienniū fuerit tra-
dita

dita, & quantum mihi per ocium à
reliquis meo muneri cōiunctis præ-
lectionibus & disputationibus The-
ologicis licuit, huic exercitationi
promouendæ incubuerim; & An-
glicanę Cateches^{is}, explanationem
ferè absoluerim; non solum institui,
ad præteritarū prælectionum recor-
dationem, vt aliquis ex provec^{ti}o-
ribus catechumenis, quæ dicta ad-
huc fuerunt, breuiter atq; methodi-
cè repetat; sed etiam præclarissimam
illam & nunquam satis laudatam
Beati Pauli scriptam ad Romanos
epistolam, in Dialogi formam rede-
gi; vt tum commodiùs à nostris iu-
nioribus alternatim recitari, tum
etiam faciliùs memoriæ possit man-
dari. Arbitror enim (& in hac etiam

sententia fui, cū iuuenis hanc epistolā iussu mei præceptoris ediscerem) eam præcipua nostræ Christianæ religionis capita, summa veritate, exactissima methodo, dicam etiam & dilucidissima perspicuitate cōplecti, adeò vt si quis eius lectioni assuescat, non solum nostræ religionis Christianæ rudimenta & fundamenta, verū etiam locorum communium Theologorum seriem, & (vt vocari solent) nidulos, ad quos reliquas Theologicas quæstiones possit reducere, sit habiturus. Vt ad pauca referam, cū indicibiles fructus, atque incomparabiles utilitates, ex huius sanctissimæ Epistolæ assidua lectione crebraq; repetitione, reportari posse arbitror: eā cum

ex.

explanatione & repetitione Anglicanę Cateches^{is}, cōiungendā, Christo auspice, existimaui. Quęso igitur, viri ornatissimi, vt eo animo, quo vobis à me offertur, eam excipere: vestrisque iunioribus eius assiduam lectionem, & meditationem commendare velitis: vt rei vtilitati etiam vestra accedat autoritas, & argumentorum pondere adolescentum ingenia, alioqui ad synceram pietatem propensa, ad Paulinę doctrinę amorem adducantur; eorumq; animi vestro impulsu magis magisque inflammentur. Hac enim ratione fiet, vt sacrę Theologię exercitia apud nos & vigeant, & augeātur. Quę vbi frigescunt, ita paulatim Academiarum nomen atque cele-

britatem imminuere solent, vt reliquæ etiam professiones, publicæque bonarum literarum & disciplinarum prælectiones cessent; ac tandem temporis progressu omnia pessum eant; nomenque ac celebritas academica penitus aboleatur. Quæ incommoda (proh dolor) in nonnullis celeberrimis Europæ locis contigisse videmus. Nam quemadmodum emporium nundinis destinatum, si mercatoribus, mercibus, & vendentium eumentiumque frequentia destituatur, loco quidem manente, emporij nomen & celebritatem amittit: sic etiã ciuitas literarijs exercitijs consecrata, si publicis prælectionibus, disputationibus, & alijs careat exercitationibus, amplissima quidem

quidem & sumptuosa collegiorum
ædificia, parietes etiã aularum affa-
brè ædificatos retinere poterit: no-
men autem academiæ, priscaque
celebritas paulatim euanescent.

Verùm ne ego vos (viri eruditissi-
mi) hoc est, sus Mineruam, de hoc
incommodo (quod Deus clemētis-
simus auertat) docere vel admo-
nere videar: huic προσφωνησῆι, meæ-
que huius lucubratiunculæ dedi-
cationi (vt vocant) finem impo-
nam. Valete, viri ornatissimi, De-
umque precor Opt. Max. vt vos
diù seruet incolumes, sui que san-
cti Spiritus dona vobis adaugeat,
& conatus vestros literarios ac pie-
tatis studia, ad suam gloriam ampli-
ficandam, Christi que vnigeniti filij

sui & seruatoris nostri regnum pro-
pagandum , promouere dignetur.
Oxonio. Calendis. Aprilis anno à
Christo nato 1581.

*Vestra academia in ser-
uire paratissimus:*

Antonius
Corranus.

ANTONIVS COR-
RANVS HISPALENSIS,
IVVENTVTI OXONIEN-

sis Academiae, in Christo
Iesu S. P. D.

Ogitanti mihi, (iuvenes in Christo
charissimi) quibus partibus prima
illa institutio, qua à pueritia vsque
ad maturiorem etatem erudiri sole-
mus, vel (ut rectius dicam) deberemus, con-
stet ; trimembris quaedam partitio in mentem
venit : qua (ni ego prorsus hallucinor) hanc in-
stitutionem numeris omnibus absolueri vide-
tur. Primum enim necessarium est, teneram
etatem vera, sincera, puraq, doctrina Christia-
na rudimentis imbui ; deinde, ad morum civili-
tatem atque probitatem, idoneis praeceptionibus
institui ; tertio denique, ad facundiam eruditam,
veroque iudicio ornatam, excitari & exerceri.
Verum enimvero cum hac omnia necessaria sint
iuuenili institutioni, nunc tamen praeceptionibus
de morum civilitate ac probitate, in commodio-

rem occasione reservatis; relicta etiā provincia,
vestris præceptoribus ac pedagogis destinata,
ut ad purā & copiosam facundiā vos exerceāt;
primū solūmodo proposita nostræ partitionis mē-
brum persequar: & à quibus autoribus petēda
sit pietatis cognitio, breuiter indicabo. Ea fuit
meorū parentū in liberis instituendis diligētia,
ut docerēt nos de sacrarū scripturarū volumi-
nibus quā magnificentissimē sentire; & libros u-
triusq; fœderis tāta veneratione prosequi, ut in
ipsis, diuina volūtatis luculentissimā manifesta-
tionē, rerumq; cœlestiū & diuinarum reseratio-
nem contineri, crederemus. Hinc fit, ut à teneris
(quod aiunt) unguiculis sacra illa scripta non
modò assiduē euoluerim, in sinu gestauerim, bo-
namq; eorum partem memoria mandauerim:
sed etiam in ea opinione semper fuerim (& nunc
adeò sum) ut credam, veram pietatis cognitio-
nem ē sacrarum scripturarū fontibus esse hau-
riendam; præceptaq; illa diuini spiritus omnium
Philosophorū argutis, & (ut vno verbo dicā)
mortalium omnium præceptionibus, esse antepo-
nenda. Quid unquam aut vsquā potuit Plato,
Aristoteles, Epictetus, Seneca, & siqui alij sunt,
qui de virtutū exercitijs scripserūt, dicere: quod
Solomon in suis Paræmijis, Siracidcs ille Iesus in
suis Ethicis, Apostoli in suis epistolis, non multo
verius, clarius, certius, ac neruosiùs docuerint?

Pro-

Prodest, fateor, illorum virorum scripta euoluere, non solum propter egregium tractandi methodum, imitatione dignam; sed etiam propter synagisiv, legisq, naturalis & reuelata utilissimam collationem. Verum cum de rerum diuinarum & coelestium certitudine agitur, cum de salutifera religionis dogmatibus disseritur, uni Christo, co-substantiali Dei sapientiae & λογω, unigenito (inquam) Dei filio, & ijs, qui eiusdem afflatu locuti sunt, plus fidei tribuendum censeo; quam reliquis omnibus simul Adami filiis, qui vel latum culmen a sacrarum literarum veritate recesserint. Nam, quod ad Christum mundi seruatore spectat, eam doctoris auctoritatem sempiterni nuncinis testimonio assecutus est, ut nostra fides tutissime in eo possit conquiescere: Hic (inquit pater coelestis) est filius meus dilectus, in quo acquiesco: ipsum audite. Mar. 3. 17. & 17. Quod autem ad alios scriptores sacros, Prophetas videlicet & Apostolos, pertinet; quia diuino afflatu sua scripta nobis reliquerunt, tanti a Christianis omnibus sunt faciendi, ut ad ipsorum scripta, veluti ad Lydium lapidem, nostras de religione opiniones & sententias exigere debeamus. Non enim libidine hominis (ut inquit Petrus) allata est 2. Pet. 1. 21. & 21. olim prophetia, sed acti a sancto spiritu, locuti sunt sancti Dei homines. Fuerunt quidem & Pseudoprophetae in populo Israëlitico: ut etiam

in mundo nunc sunt falsi doctores, qui subin-
troducunt hereses exitiales, etiam Dominū, qui
illos mercatus est, abnegantes, sibi ipsis velox
exitium, suisq; sectatoribus arcessentes: verū
istorum peruersitas non debet sanctorum vatū
autoritatem eleuare. Vt paucis dicam quod
sentio, optarem sacras literas maiori in pretio
apud Christianos haberi, religionis dogmata
ex illis solummodo veritatis fontibus hauriri, &
(ut ad præsens institutum propius accedam)
ex scriptis Apostolicis Christianam Catechesin
ea prudentia decerpi, aptaq; methodo & per-
spicuo ordine colligari, ut iuuentus post illa pri-
ma infantiae & pueritiae rudimenta, quæ in re-
formatarum Ecclesiarum catechismis tradun-
tur, ad ipsos sacros scriptores intelligendos adi-
tum haberet, Apostolica phrasiologia assuesce-
ret, denique compendiosam Christiana religio-
nis summam, absque hominum commentis, ani-
mo conciperet. Contingit enim non rarò, (quod
in nonnullis regionibus hoc tempore, proh do-
lor, videmus) ut adolescentes simul cum Ca-
techesi, doctorum autoritatem ita mordicū
retineant, ut non tam Christiani, quā sectarij
fiant, studia partium sequantur, suos antefig-
nanos vnicè colant, alias ecclesias atque docto-
res aspernentur; vel (quod absque summo do-
lore nequeo dicere) sanissimè alios insectentur,
odioq;

odioꝝ (ut aiunt) plusquam vatiniano prosequantur. Res sanè dolenda, nec solum cogitatione, sed etiam remedio digna. Quod quidem uti solus clementissimus Deus potest admonere, sic etiam nostra interest, ardentibus precibus ab eius Maiestate hoc ipsum indefinenter petere, idoneasque ad malum hoc è medio auferendum rationes excogitare; ut doctores ambitionis vitium deponant, Christum unicum coelestem Pontificem & doctorem agnoscant, ad ipsum eiusque verbum suos discipulos & auditores (uti integerrimus ille Ioannes Baptista exemplum prae-buit) identidem mittant: ut hoc pacto iuuentus eam leuitatem deserat, qua studiis partium potius, quam veris Christi discipulis satagit adherere. Illud etiam accedat, ut doctores rerumque Theologicarum scriptores, plus operæ impendant, in bono vitae exemplo præbendo, quam in officinis typographicis sua copiosa librorum multitudine exercendis. Deus enim (ni ego prorsus fallor) non quot quamque ingentia volumina scripserimus, sed quam pie & iuste vixerimus, aliisque exemplo fuerimus, mortales iudicaturus perpendet. Neque enim πολυσαφοί, aut πολυλωτλατοί, sed pauperes spiritu, lugentes, mites, esurientes & sitientes iusticiam, misericordes, cordis mundiciei studentes, pacifici denique, filij Dei vocabuntur, regnique coelestis

erunt heredes. Deinde hoc scriptitandi studium,
ne dicam *καταλυσία*, quæ in quibusdam apparet
(nam necessariam linguarum cognitionem, &
sobriam explanandi sacros libros diligentiam
magnoperè laudo) ita imperita adolescentum
ingenia in admirationem rapere solet, ut tot
existiment in scriptore esse virtutes, quot eius
nomine in publicum libri proferuntur. Præterea
ex ista libros multiplicandi prurigne, & dog-
matum diuersitate, (dum alter alterum diligen-
tia & ingenio superare vult) tot ferè emergunt
factiones, quot sunt in ecclesijs doctores & con-
cionatores. Hinc, proh dolor, accidit, ut sectarios
videamus multos, veros autem Christi discipu-
los paucissimos, eosq; abiectissimos & contem-
ptissimos: ob id potissimum (ni ego fallor) quòd
antesignanum in terris non querant, neque huic
vel illi sectæ se velint adiungere. Verùm de hisce
malis conquerendi, aliàs fortassis dabitur com-
modior occasio. Nunc, ut eò unde digressi su-
mus reuertatur oratio, mihi videtur (charissi-
mi in Christo iuuenes) vestra etati mirum in
modum cōducibile, ut linguarum & disciplina-
rum studia ea prudētia colatis, ut vera & syn-
cera pietas ex sacrarum literarum archiuis,
præsertim verò Apostolorum epistolis (ut hinc
gradum ad maiora & proVectiora habeatis)
petita primas, inter vos teneat.

Sic

Sic enim Spiritus sanctus temperavit episto-
las Apostolicas, ut singula suum ab alijs diuer-
sum tractent argumentum. Nam ad Romanos,
Catechesin Christianam absoluit. Duæ ad Cor-
inthios, difficultates Ecclesiasticas explanant.
Una ad Gallatas, cōtrouersiam Moſis & Chri-
sti; iusticiariorum & Christi fidelium dirimit.
Ad Ephesios, regnum Christi uberiùs explicat,
quemadmodum & ad Collossenses & ad Phi-
lippenses scriptæ. Duæ ad Thessalonicenses, An-
tichristum & nouissimum diem, cum resurre-
ctionis mysterio, quæq; huc spectant, descri-
bunt. Duæ ad Timotheum, & una ad Titum,
veri pastoris & Episcopi munus graphicè de-
pingunt. Una ad Philemonem misericordie &
Christiane charitatis argumenta delineat. Ad
Hebreos missa, Christum de Moſis umbris, &
prophetarum oraculis illustrat. Iacobus erro-
rem, ex pauline doctrinæ præpostera intelligen-
tia profectum, corrigit, docetq; fidem saluificam,
uinam & fructuosam esse debere. Petrus
tractat Christi regnum crucisq; mysterium, sed
suo stilo & charismate idem dicens, quod Pau-
lus, sed non eodem modo: ut consentire eos co-
gnoscas, non conspirare. Ioannes amicitiam &
unitatem nostri cum Deo per Christum docet:
hinc mutuam & fraternam dilectionem, bonâ-
que opera cum Iacobo urget. Indas apostasia

Methodus ge-
neralis
omnium
Aposto-
licarum
epistola-
rum.

pericula aperit, Petri suffragator, metum etiam Dei contra nouicios deceri volens; non gratiam tantummodo & misericordiam; ne in carnalem libertatem transeat diuina clementie predicatio. Apocalypsis futura nouissimi temporis mysteria pandit. Hinc manifestè liquet, nihil absolutius haberi aut legi posse nouo Testamento. Docet enim scienda, & praeauet noxia; prophetans etiam futura, bona & mala.

Methodus particularis epistolae ad Romanos.

Porro quod ad methodum epistolae ad Romanos spectat, rudi (quod aiunt) Minerva sic ostendi posse arbutor. Primò diuidatur tota epistola in ἐπιγραφὴν vel superscriptionem, quae breuiter ὑπογραφήν, προσφωνεῖν, & ἀπαρτιῶν complectitur: ut autor designetur, & quibus scribat, quàmque felicitatē ipsis optet, ostendatur. Altera pars ἐξυασις nominetur; quae totum epistolae corpus, exordiū videlicet, propositionem, cōfutationē, confirmationem, et epilogum complectitur. Quas tamen partes nos alia ratione considerabimus. Tota enim haec tractatio, ad duo membra poterit reduci. In priori agit Apostolus de Christiana iusticia, tum quid sit, tum etiam quibus offeratur, & conferatur: à capite primo usque ad finem undecimi. In posteriori agit de precipuis Christianae iusticiae effectibus; copiosius verò de renatorum obedientia ac Euangelica libertate. ubi multa &

& egregie inseruntur paraneses ad componen-
dos renatorum mores, & mutuam concordiam
in Ecclesia conseruandam; ne propter res (quas
vocant) ad id quodas, dissidia foueantur. Postea
in calce epistolae adijciuntur salutationes more
epistolari, quae ab ipsa tractatione facile separa-
ri possunt. Sed (ut ad ἡσυχαστικὴν reuertamur)
posita Christiana iusticia definitione, ἀνασχευλὼ
apostolus aggreditur seu confutationem falsae
iusticiae: quam considerat tum in iis, qui secun-
dum naturae legem absque afflatu Numinis, vi-
uunt; tum etiam in iis, qui ex obseruatione Mo-
saica legis, proprijs suis operibus atque meritis
iusticiam querunt. Vtraque verò iusticia, vti im-
perfecta & fucata, merito exploditur; solaque
Euangelica, quae fide in Christum Iesum, co-
eternalem & consubstantialem Deum λόγον, ve-
rum Deum & verum hominem, constat, reci-
pitur: ut quae sola digna sempiterni numinis appro-
batione stabilitur: & firmissimis tum sacrorum
testimoniorum, tum exemplorum argumentis
confirmatur. ubi de iustificatione Davidis &
Abrahami multa scitu dignissima, de quae legis
officijs erga irrenatos, renascentes, & renatos,
vsque ad finem Cap. octauum inseruntur. Dein-
ceps à Cap. nono vsque ad finem undecimi, de
altero subdiuisionis membro disputatur; Qui-
bus nimirum offeratur & conferatur Euange-

lica iusticia. Ubi Apostolus, veluti facto gradu
ab hypothesis ad thesin, non solum de reiectione
Iudeorum & gentium vocatione; sed etiam de
sempiterni Numinis consilio atque decreto, in
adciscendis electis ac fidelibus, reprobis vero,
per diffidentiam immorigeris & refractariis
reiciendis, admiranda quadam vereq; Aposto-
lica sapientia differit: exclamatione denique,
diuinorum iudiciorum immensitate exponente,
huic tractatui colophonem imponit. Ut tandem hac
omnia ad pauca referam, exclusis epistolaribus
παρεργείοις, quatuor membra ἱπποκρίσεις seu tra-
ctationis, alta mente sunt reponenda: Quid sit
Christiana iusticia; qua ratione, hoc est, fide in
Christum constet; quibus offeratur & cōferatur,
Iudeis nempe & Gentibus ex aequo, nullo habito
nationum aut populorum discrimine, modo ad sit
vera & viuā fides; quos deniq; effectus & fru-
ctus, hæc diuina & Euangelica iusticia in ijs, qui
ea præditi sunt, soleat & debeat proferre.

Hæc methodus (charismi in Christo iuuenes)
mihi visa est non solum brevis & perspicua: sed
etiam iuuenili captui utcunque apta: & quæ fa-
cilis memoria possit mandari. Quod si quis co-
piosiorē in hanc epistolam explanationem optat,
enarrationes doctissimorum virorum, quæ in
eandem extāt, poterit euoluere. Ego etiam ante
annos octo in gratiam meorum auditorum, qui

in Nouo Templo Londinensi, huius epistola explanationem à me audierunt, paraphrasticum Dialogum conscripsi, ac Latino sermone & Anglicano in lucem emisi, atque in eius calce breuem meae fidei confessionem (contra quorundam calumnias) adieci. Ex eius libelli lectione, quem ego pium & orthodoxum (quicquid alij dicant) esse credo, & defendere sum paratus: manifestius apparebit, quid de hac diuinissima Pauli epistola sentiam. Quaeso igitur vos, ut hanc meam lucubratiunculā grato etiā animo accipatis. Pro summo autem gratitudinis beneficio auctam, si vos Apostolica doctrina studiosos videro. Nihil enim est, quod magis animum meum ad docendum extimulet, quàm si auditores alacres, frequentes, & ex animo pietati incumbentes, in publicis praelectionibus & exercitationibus conspexero. Valete iuuenes in Christo charissimi: Deumq; precor Opt. Max. ut vestra studia ad sui nominis gloriam promoueat.

Autoris Symbolum.

ΤΑ

ΠΑΘΗΜΑΤΑ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ.

ARGVMENTVM

EPISTOLAE PAULI APO-

stoli ad Romanos , ex libris

Athanasij Episcopi

Alexandrini.

PAULI vocantur epistolæ, propterea quòd eas ille scripsit. Et per has cùm eos quos viderat ac docuerat, admonet & corrigit, tùm quos non viderat instruere conatus, ea docere, quemadmodum scire possunt, qui in eas incidunt. Hanc autem Romanis è Corintho scripsit, cùm eos nondum quidem vidisset, audisset verò de illorum fide, cuperetquè videre eos. Et initio quidem laudat eorum fidem, quam videbat passim annuntiari. Deinde significat sæpenumero propositum sibi fuisse, veniendi ad eos, propter desiderium quo erga eos affectus erat, hætenus verò non licuisse. Cæterùm docendi modo Epistolam contexit, de vocatione gentium, & quòd circumcisio temporaria fuerit, iam verò cessauerit, quòd per Christum solutum sit delictum Adæ, quòd vmbra legis transierit. Vocationem itaque Gentium consequenter recto ordine factam esse, ad hunc modum probat. Ostendit vniuersis hominibus insitam esse legem, & quosuis citra doctrinam legis naturali iudicio ex ipsa rerum conditione Deum cognoscere posse. Quapropter & meritò Gentes priore loco accusat, quòd cùm ipsis cognitionem sui Deus ex operibus mundi patefecerit, & simul sempiternam potentiam

tentiam suam, quæ verbum ipsius est, in quo, & per quod omnia fecit, ostenderit; ipsi non cognouerunt ex creaturis Deum esse talium opificem, sed magis operibus illius diuinitatem adscribentes creaturas potius adorarunt quàm creatorem. Accusat autem & Iudæos, ut qui legem non seruauerint, imò per transgressionem legis Deum magis dehonestarint. Atque ita utriusquè partem tam Iudæos quàm gentes arguit, & sub iniquitate transgressionis concludit, ut ostendat omnes pares esse factos inter se, ex æquo reos, & redemptionis egentes. Deinde merito & gentium factam esse vocationem ex eo declarat, quod gratia & redemptio æqualiter contingeret Iudæis & Gentibus: vocatione verò Gentium facta, necessario cessasse circumcisionem & legis umbram. Nam Abraham, inquit, non in circumcisione, sed ante circumcisionem iustificatus, nominatus est Abraham, quoniam futurum erat, ut fieret pater multarum Gentium secundum fidem, quæ erat in præputio. Circumcisionem autem postquam iustificatus erat, accepit in carne, ut signum esset posteris ex ipso secundum carnem nascituris, quòd defutura esset circumcisio, quando Gentes fierent filij Abraham, inciperentque viuere secundum fidem Abraham, in qua ille cum adhuc esset in præputio, iustificatus est. Etenim horum gratia, cum antea dictus esset Abram, vocatus est Abraham. Erat autem necessarium ut venientibus rebus præsignatis, defineret signum. Quapropter qui cogunt Gentes circuncidi, idem tollant & nomen Abraham & vocent eum Abram. Si verò Abraham vocatus est à Deo, non oportet Gentes circuncidi, imò ne Iudæi quidem secundum carnem amplius circuncidendi sunt, ut firmum sit nomen Abraham, voceturque pater multarum Gentium. ferendum enim

posthac non est, vt quisquam circumcidatur: cū sufficiat fides Abrahamæ, nec opus sit illa legis vmbra. Non enim iustificatur quisquam ex talibus, sed ex fide, quemadmodum & Abraham. Postquam ista ad hunc modum probauit, iterum ostendit, quod nec Israeli nec Gentibus alia possit ratione redemptio & gratia obtingere, nisi primum illud & vetustum peccatum, quod per Adam in omnes mortales peruenit, soluat: deleri autem per alium non posse, nisi per filium Dei, per quem & ab initio maledictio facta sit. Neque enim possibile erat, vt aliās delictum hoc solueret. Deinde scribit, quod nullo alio pacto factū sit, quā vt corpore assumpto filius Dei fieret homo, vt corpus hoc, inquā, ij sdem nobiscum passionibus obnoxium esset, pro omnibus offerret, & omnes à morte liberaret. Et quemadmodum per vnum hominem peccatum in mundum ingressum est, ita & per vnum hominem ad omnes mortales gratia perueniret. Deinceps verò tanquam bonus œconomus Iudæos consolatur quod legis transgressores futuri non sint, si in

Christum credāt: his verò qui ex Gentibus crediderant, edicit, ne contra Israelem inflectantur, sed cognoscant se, veluti ramos radici, ita Iudæis esse insertos. His absolutis, sermones hortatorios ad docendum bonos mores subtexit, atq; ita epistolam finit.

FINIS.

EPISTO-

EPISTOLA BEA- TI PAULI APOSTOLI AD

ROMANOS, IN DIALOGI FOR-
mam, perspicuitatis ergò, redacta, vt in-
star Christianæ Cateches^{is} ju-
uentuti esse possit.

INTERLOQVVTORES:

Discipulus. Præceptor.

Discipulus.

Superiori mense nobis pollicitus es,
venerande Præceptor, te velle ru-
dimenta nostræ Christianæ religio-
nis, ex Epistola Pauli ad Romanos
nobis tradere, atque ex eiusdem epistola expla-
natione, Catechesin veluti quandam contexe-
re. Quæ pollicitatio, vt nobis fuit tunc tempo-
ris vehementer grata, sic etiam nunc eiusdem
adimpletio futura est longè gratissima. Itaque
(si ocium est, & si vis) meorum cōdiscipulorum
nomine, obnixè oro: vt fidem tuam liberare non
graueris.

P. Equidem ex animo lætor, non solùm

A

quod meæ promissionis sitis memores: sed etiam multo magis, quod ad meam præstandam pollicitationem, tam opportuno tempore me inuitetis. Summum enim mihi ocium est: quod si vel maximè deesset, quascunq̃ue alias, etiam magni momenti, occupationes lubenter relinquerem, ut vestro huic honesto ac religioso voto satisfacerem. Tu igitur (mi fili) quæ in Pauli persona dixero, attentè ausculta, & cum Græco exemplari diligenter conferto: ut si quid, perspicuitatis gratiâ, παραφρασίῳ addidero, non Apostoli, sed vestri Catechistæ verba, esse intelligatis. In primis igitur de iusticia Christiana nobis agendum esse, animum aduertito, quid sit, quibus detur: deque eiusdem effectibus postremò est differendum, Christiana nempe obedientia, Christiana que libertate. Siquis enim hæc religionis capita, luculenter exacteque tenet, facilè huc poterit (ni ego fallor) reliqua religionis dogmata reducere. Cæterum, priusquam tractationem præcipuam aggrediamur, Paulinæ Epistolæ inscriptionē recitemus: Ut hinc Apostolici muneris descriptionē colligere possitis, indeq; ad maiorem beneuolentiam, docilitatē, atq; attentionē excitemini. Cædò
igitur

igitur ἐπιγραφῶν Epistolæq; inscriptionem.

D. Paulus seruus Iesu Christi, accitus in munus Apostolicum, selectus ad prædicationem Euangelij Dei. Quod per prophetas suos antea pollicitus est in sanctis scripturis, de filio suo, qui carne natus est ex semine Davidis, demonstratusq; est filius Dei, virtute spiritus sanctificatoris; ea, quæ inde extitit, ac palam effulsit, quod Iesus Christus Dominus noster resurrexit à mortuis. Per quem accepimus istuc beneficij, & munus huiusce legationis, ut nomen eius prædicantes, ad id in omnibus gentibus ministremus, ut ei se fide addicant: in quibus & vos estis, acciti per Iesum Christum.

P. Viden? Autoris subscriptionem? Nunc ὑποσφάγιον recita, & quibus dedicetur epistola. Porro ut eorum nomine vos omnes comprehendi intelligatis, communis professio requirit.

D. Omnibus, qui sunt Romæ, dilectis Deo, accitis in corpus sanctorum, beneuolentia Dei patris nostri, Dominiq; Iesu Christi; & ex hac is rerum vestrarum status, ut rectè & ex animi vestri sententia, apud vos habeant omnia.

P. Perpende, quid Apostoli suis auditoribus optent. Hæc enim Christianorum omnium mutua vota esse debent. Verùm cele-

riter exordium Epistolæ percurrito, quousque ad generalem eiusdem propositionem peruenieris.

D. Primum ago gratias Deo meo, per Iesum Christum, pro omnibus vobis, eò quòd fides vestra celebratur in toto orbe. Testis enim mihi est Deus, cui spiritu meo Euangelio filij eius inseruio, quod mentionem vestri in precibus meis, quoties cas habeo, indefinenter facio; id deprecans, siquo modo aliquando iter ad vos, ex Dei voluntate, expeditum contingat. Percupio enim vos videre, ut aliquod vobis spirituale munus impertiam, quo vos confirmemini, hoc est, ut nos inuicem cohortemur, & excitemur per fidem mutuò sese proferentē, vestram & meam. Nolo autem vos ignorare fratres, quòd saepe in animum induxi, venire ad vos: ut quemadmodum in alijs gentibus, ita & in vobis fructum aliquem obtinerem; sed sum hactenus prohibitus. Gracis namq; & Barbaris, sapientibus & insipientibus iuxta, debitor sum. Hinc, quantum ad me attinet, prompto sum animo, & vobis quoque, qui Romæ degitis, euangelizare. Neque enim pudet me Euangelij Iesu Christi.

P. Siste paulisper. Peruenimus enim, quòd volumus; ad Euangelij nempe definitionem, atque totius epistolæ generalem propositionem.

positionem; quæ summam omnia, quæ dicturi sumus, complectitur. Euangelium (inquit) virtus atque potentia Dei est, quo salutem atque foelicitatem percipit, quicumq; ei fidem habuerit. Est autē oblatum Iudæis primum, deinde & gentibus.

D. *Euangelium ergo Christi instrumentum esse ais, quo Deus utitur, ad viam salutis omnibus mortalibus ostendendam atque præstandam.*

P. Sic est. In eo siquidem patefit & exhibetur iusticia diuina, quæ per fidem constans, à maioribus illis sanctis, velut per manus, minoribus tradita est. Iuxta illud, quod in diuinis oraculis scriptum extat; iustum ex ^{Abac. 2.} fide viuere. Porro, nullus est tam hebes, aut ^{4.} à sensu communi alienus, qui ad diuinam beatissimamque vitam per scelera aut flagitia, sed per iustitiam potius esse perueniendum, dicat. Hanc igitur viam Deus in Christi Euangelio commonstrat, vt eam mortales omnes insistant, eoque pacto iusti in eius conspectu sint, veraque vita & spirituali fruantur.

D. *Annon satis est, (venerāde Præceptor) vt naturam nostram sequamur ducem, atque philosophica iusticia simus contenti: aut, si ad*

*perfectiora feramur, ex preceptionum Mosai-
carum observatione, veram iusticiã Deoq; gra-
tam petamus?*

P. Si hoc esset satis, fili, frustra reuelatũ
esset Euangeliũ, verũ tu ipse appertẽ fate-
bere, neutrã harum legũ, naturalem videli-
cet & Mosaiicam, homines; verẽ fidei exper-
tes, beare posse. Nam, vt seorsim vtrãq; per-
pendamus; considera quæso, qualis sit eorũ
iusticia, qui naturæ tantũ legẽ absq; diuini
Numinis afflatu, veraq; in ipsum fide, sequũ-
tur. Annon extat ira Dei, palamque sæuit è
cœlo, contra omnem impietatem atque in-
iustitiam, hominum istorũ qui veritatem in
iniusticia detinent?

D. *Quĩ sic, quæso? Annon habent animis
insculptam diuinam lucem, quam, uti optimam
ducem, in suis actionibus sequi possint?*

P. Certẽ id, quod de Deo cognosci po-
test, his manifestũ est. Deus siquidẽ isthæc in
ipsorum animis, luce illa, quẽ illuminat om-
nem hominẽ venientem in hunc mundum,
reuelauit. Deinde, inuisibilia eius, æterna-
que vis & diuinitas, à creaturis, quas hic
mundus continet, per ea quæ facta sunt, co-
gnita peruiidentur: adeò vt huiusmodi
hominibus omnis adimatur excusatio. eò
quòd

quòd cùm Deum cognoscant, non sunt illum, vt Deum venerati: neque (vti decet) illi gratias agunt, quin potius euanescent in suis cogitationibus, eoq̃ue pacto eorum insipiens cor est obtenebratum, vt vbi sapientiam iactarunt, ibi vel maximè facti sint stulti atque deprehensi.

D. *Quo pacto obsecro?*

P. Maiestatem siquidem incorruptibilis Dei, (annon tu apertè hoc ex historiarum lectione vides, mi fili?) mutauerunt similitudine imaginis corruptibilis hominis: & (quod maiori admiratione dignum est) volucrū etiam, quadrupedum atq; reptilium.

D. *An hoc impunè commiserunt?*

P. Nequaquam. Imò idcirco tradidit illos Deus veluti sæuissimis tortoribus cruciandos, concupiscentijs cordium suorum; vt impurè & libidinose viuentes, ignominia sua ipsorum corpora afficiant.

D. *Durissimas poenas narras.*

P. Sic solet diuina iusticia peccata peccatis punire: eorum, præsertim, qui veritatē Dei permutant mendacio, cultumq; & obsequium exhibent creaturæ pro creatore, qui est laudandus in sæcula.

D. *Amen.*

P. Idcirco (inquam) tradidit illos Deus probrosis cupiditatibus. Mulieres namque illorum permutare solent naturæ usum, in eum, qui est contra naturam. Similiter & mares, relicto fœminæ usu naturali, exarserunt libidine in se inuicem, mares in mares dedecora perpetrantes, & ignominiam, erroris sui & imposturæ debitam mercedem, in seipsis recipientes.

D. Sed ista apertius, (quæso) mi præceptor. Vix enim percipio, quo pacto opus diuinæ iustitiæ sit, ut homines in scelera prolabantur; donec tandem in exitium corruant.

P. Acquissimū sanè est suppliciū, quemadmodum enim non id optimum iudicant, Deum ritè agnoscere, ipsumq; ob oculos habere: sic etiam visum est Deo, tradere eos menti absurde, ut faciant, quæ minimè decent: sintque pleni omni iniusticia, scortatione, studio laceffendi, cupiditate habendi, malitia; referti (inquam) inuidia, cæde, contentione, dolo; deprauatis ut sint prædicti moribus, susurrone, obrectatores, osiores Dei, contumeliosi, elati, fastuosi, excogitatores malorum, parentibus immorigeri, stolidi, insociabiles, nescij fœderis, immisericordes. En, eorum iusticiam, qui sine affla-

tu nu-

tu numinis, suam ipsorum rationem sequuntur: Deumque creatorem sic cognoscere & colere volunt, ut non ab ipso cognoscendi colendique rationem petant, aut condiscant: sed ex suo cerebro idololatrias, idolomanias, superstitiones denique, ad sibi demerendum Deum cōminiscantur. En, inquam, egregiam eorum iustitiā, & quo pacto paulatim ex vno impietatis gradu, in alia horrenda, nefandaque scelera prolabantur.

D. *Hac omnia quæ dicis, (venerande Preceptor) ut sine horrore audire nequeo, sic etiam inficiari nullo modo ausim. Verum arbitror promiscuum Ethnicorum vulgus, huiusmodi sceleribus solummodo esse obnoxium. At philosophos, æquissimos legumlatores, qui suis præceptionibus plebem in officio continent, fontes accusant, contra commissæ sceleris iudiciariæ sententiam ferunt, quis eos audeat tantæ impietatis & iniusticiæ insimulare?*

P. Imò, quis non audeat, & etiam debeat eos, in hunc ordinem cogere; qui cū iusticiam Dei cognoscant, quod ij, qui admittunt, digni morte sunt: non solum tamen ea ipsi faciunt, verum etiam facientibus ea fauent, seseque adiungunt? Quocirca non solum promiscuæ plebi in genere, sed etiam

Cap. 2.

Iac. 5. 3.
Psal. 61.
13.

seorsim unicuiq; ex ijs sapiētibus, quos nar-
ras, reuerā verba hæc applicari possunt: Ho-
mo, nulla tibi superest excusatio, quisquis es
qui alios accusas, in eo enim quod accusas a-
liū, te ipsum cōdemnas. Eadē siquidē facis,
quorū tamē alios accusas. Quod si vel maxi-
mē, humanū fugias cōspectum, legūq; pœ-
nas: at nouimus, iudicium Dei esse ex veri-
tate in omnes, qui talia perpetrant. An verò
putas isthuc, ô homo, qui reos agis alios, cū
admittunt huiusmodi; & facis ipse tamē ea-
dē quòd fugiturus sis iudiciū Dei? an cōtem-
nis amplam & prolixam illam bonitatem
eius, tolerantiam, lenitatē; non animaduer-
tens, quod ista te Dei bonitas ad resipiscen-
tiam adigere debeat? Enimverò accumulas
tibi hac duricia, & corde à resipiscencia tam
alieno, vltionē Dei, quæ se dubio procul exe-
ret in die constituta vltioni huic exercendæ,
& iusto Dei iudicio proferendo.

*D. Si ad diuinū tribunal hos sapientes tra-
his nullum ipsis patere effugiū, facile concedam.
Deus enim incorruptissimus iudex est, nec so-
lū verba & facta ei sunt cōperta, sed etiā hu-
mani cordis intimos recessus intuetur.*

Matt. 16.
27.Apo. 22.
13.

*P. Is ipse cordiū scrutator & examinador
Deus, repēdit unicuiq; secundū facta sua. Iis
qui*

qui in benefactis tolerantes & perdurantes, quærūt, quæ gloriosa, honesta, solida, & perpetua sunt, vitā æternā. Hos verò, quos agit cōtentio, qui veritati non obtēperāt; obtemperāt autē iniusticiæ; vrgebit indignatio, ira, afflictio, angustia, desequitura in omnē animā hominis perpetrantis malū: Iudæi primū, cui lex diuina tabulis cōsignatis est tradita: deinde & gētilis, in cuius animo diuina voluntas per naturę legē est insculpta. Cōtrā verò decus, honor, & fœlicitas, erit omni perpetrāti bonum; siue Iudæus ille sit, siue gentilis, neq; enim est discriminē personæ apud Deū. Nam quicumq; peccant, non recepta lege illa, per Mosē administrata; absque hac lege peribunt; & quicumque recepta hac lege, peccant, illi item cēdemnabuntur neq; enim (vt hoc scias) qui legem audiunt tantum, apud Deum iusti sunt; sed qui legē fecerint, ij demum iusti habebūtur. Quandoquidē gentes quæ legē scriptā non receperunt, ea, quæ lex præcipit, luce ducti (quā Deus animis earū, citra beneficium Mosæicæ legis, donauit) perfecerint: hæc cum legem tabulis cōsignatis non habeāt, sibi ipsis lex sunt, vtpote qui intus in animo accusationes legis experiantur; nec minus, quàm Iudæi, cum malè fa-

ciunt, discrucientur. Hac utique ratione demonstrant, vim legis inscriptam esse in cordibus suis; utpote attestante eorum conscientia, & cogitationibus inuicem accusantibus, & defendentibus.

D. *Fientne hac in die illo, quando iudicabit dominus arcana hominum per Iesum Christum?*

P. Tunc sanè: atque hoc ipsum iudicium est, quod Euangelio meo prædico, & absq; dubitatione futurum affirmo.

D. *Iam planè video, quàm imbecilla per se sit natura lex, absque peculiari numinis auxiliis: quàmq; cæca sit humana ratio, cœlesti luce destituta. Itaq; tuis argumentis conuictus, (venerande Præceptor) Ethnicā illam, dicam etiā & philosophicā iusticiā, facile repudio, & posthac ad Mosaica præscripta me conferā; ut ex eorū observatione, iusticiam Deo gratam nanciscar.*

P. Imò vide, quid agas, mi fili: Caue (inquam) ne dum alterum præcipitium fugitas, in alterum incidas, atque in æternum exitium ruas. Imò si sapis, paulisper à me animum auerte, & quid Paulus de Iudaica iustitia sentiat, attentè perpendito. Sic enim Rabinos illos iusticiarios non solum in genere aggreditur, sed etiam vnumquemque seorsim hisce verbis alloquitur: Tu igitur videris,

deris, qui Iudæus cognominaris, & de lege tibi places, gloriaris de Deo; cognoscis, quæ hic velit, & quæ præstant dignoscis, ac præfers; institutus in lege; qui confidis esse dux cæcorum, lumen in tenebris, eruditor imprudentium, doctor imperitorum, præ te ferēs eam vitæ formā, vt videre tenere quam cognitionem & veritatem lex suppeditat. Qui ergo doces alium, te ipsum non doces: prædicas non furandum; furaris: affirmas, non mœchandum; mœcharis: auersaris idola; & admittis sacrilegium: de lege gloriaris, & transgressione legis Deum dehonestas, Esa 52.5.
 Per vos enim malè audit nomē Dei in gentibus, Ezech. 36.20.
 vti scriptum est.

D. Quid si iusticia signaculum; nimirum Circumcisionē, qua vel maximè confidunt, hisce Paulinis reprehensionibus obijciant?

P. Est, quod ipsis responderi possit. audi quid sequatur. Vtilitatem quidem habet circumcisio, si facias, quæ lex præcipit: si verò transgressor es legis, circumcisio tua vice præputij est. Si itaq; incircuncisi seruant, quæ iusticiæ officia lex præscribit: nunquid præputium eorum censebitur pro circumcissione? accusabitque, qui ita natus est, vt præputio immundus habeatur, cum legem per-

ficit, te, qui cùm fretus sis scripta lege, ac circumcissione, legem tamen transgredieris? Neque enim is Iudæus est, qui id in aperto est; neque circumcisio, quæ in aperto seu in carne est; verùm qui occultè Iudæus est, & circumcisio cordis, quæ facta sit spiritu, non externè tantùm iuxta præceptum literæ; cuiusque laus non ab hominibus, sed à Deo est.

Cap. 3.

D. *Quid igitur? in quo præcellit Iudæus? aut quæ utilitas est circumcissionis?*

P. Multa per omnem modum. Imprimis autem, quod credita his sunt oracula Dei.

D. *Quid enim, quod quidam hisce oraculis non crediderunt? nunquid istorum incredulitas fidem Dei irritam faciet?*

P. Absit, quin potiùs ita res se habeat, ut Deus sit verax, omnis autem homo mendax, quemadmodum scriptum est: ut agnoscaris iustus in sermonibus tuis; & vincas, cùm reus actus fueris.

D. *Si verò iniusticia nostra, iustitiam Dei commendat quid dicemus? annon indicabitur iniustus Deus, qui inferat ultionem? ut humana fert cogitatio, loquor.*

P. Apage hæc cogitatio, mi fili. Quo enim pacto esset Deus mundum iudicaturus?

D. *At*

D. *At sic loquuntur homines, venerande Præceptor. Siquidē veritas Dei, (inquiunt ipsi) meo mendacio amplius sese explicuit in gloriam ipsius, quid adhuc peccati accusor?*

P. Quin potius, fili, ita colligis, vt nobis obtrectātes impingunt; aiuntq; nos dicere, faciamus mala, vt eueniant bona? quod quidem isti iure condemnāt. Obtrectātes verò, nostramque doctrinam calumniantes, in suam ipsorum condemnationem, has impias obiectiones comminiscuntur.

D. *Quid ergo? queso, hoc semel intelligam: Prestant né Iudæi alijs gentibus?*

P. Nequaquam. Probauimus enim, Iudæos pariter & gentes, peccato seruire; quē admodum scriptum est: Quia non est iustus Psal. 14. 3.
ne vnus quidem, non est, qui intelligat; non & 53. 3.
est, qui quærat Deum. Omnes deflexerunt, simul ita perditī sunt, vt nemini vsui sint, nō est, qui officiū faciat, & beneficētiæ studeat, nō est vel vnus. Sepulchrū apertū est guttur Psal. 5.
eorū; linguis suis dolosē egerunt; venenum 10.
aspidū sub labijs eorū. Quorū os maledictis Psal. 140.
& amarulentia plenum est; festini pedes co- 3.
rum, vt effundant sanguinem. In ijs, quæ a- Psal. 70. 7
gunt, quæque student, semper inest contri- Esa. 59. 7
tio & calamitas. Viuere tranquillē & paci-

ficè nescierant. Non est timor Dei ante oculos eorum.

D. Hæc scripturarum pronunciata, ad gentes potius, nefarijs sceleribus indulgentes, quàm ad Iudaicum populum spectare videntur.

P. Imo ex æquo ad omnes Adami filios, vitijs & peccatis contaminatos, pertinent. Nouimus enim, quòd quæcunq̃ue lex dicit, ijs præsertim, qui lege tenentur, dicit. Itaque obturetur omne os, reusq̃ue peragatur Deo vniuersus mundus. Et sit hæc generalis conclusio. Ex operibus legis, siue naturalis, siue scriptæ, neminem mortalium iustum haberi coram Deo.

D. Quorsum igitur lata Mosaïca lex?

P. Enimverò per legem fit, vt delitescēs alioqui peccatum, demùm cognoscamus.

D. Quale igitur remedium assignas, Præceptor observande; mortalium condemnationi?

P. Præsentissimum sanè atque efficacissimum. Nunc enim sine legis Mosaïcæ ope, diuina iusticia prodita est, & exhibita : de qua lex & prophetæ testificantur. Iusticia, inquam, Dei, quæ per fidem cōstat in Iesum Christum, prodita est tum in omnes Iudeos, tum ad omnes gentes, qui credunt. Neque enim est discrimen, nam omnes peccauerunt,

runt, & destituuntur dignitate sortis diuinę, atque glorię.

D. *Remedium expecto.*

P. Attentè audi, mi fili. Equidem iusti redduntur homines non meritis suorum operum, sed gratis: hoc est, sempiterni numinis beneuolētia: facta iam redemptione per Christum Iesum, quę proposuit Deus propiciatorium, vt per quem placari conciliari- que velit ijs, qui freti sanguine huius, fidem ipsi habuerint. Idque in hoc, vt ita proferat & ostendet iusticiam suam, remittendo peccata, quę admissa antea sunt, tempore, quo Deo visum est tolerantiam suam testari, ad id vsque temporis, cū statuit declarare, se solū esse iustum, & iustificantem eos, qui fide Iesu viuunt. Audin' hęc? Vbi verò iam est, quęso, hominum gloriatio; siue philosophica, siue Iudaica iusticia turgeant?

D. *Enim verò exclusa est.*

P. Per qualem legem aut vim?

D. *Non equidem operum, vt videtur.*

P. Non sanè, mi fili. Sed per legem, vim- que fidei. Concludamus ergo: Reddi hominem iustum citra opera legis.

D. *Quem hominem mihi narras, quęso? Iudaumne solummodo, an beneficium hoc ad nos*

ctiam gentes pertinet?

P. Imò omnibus ex æquo mortalibus hæc diuina iusticia offertur : modò eam fide amplexentur. An arbitraris Deum, Iudæorum tantum Deum esse ? nonné & gentium Deus est ? Sanè & gentium.

D. *Hoc quidem firma fide accipio; ac indicibili consolatione gaudioq; (quia ex gentibus incircumcisis originem duco) hæc audiens perfundor. Verùm illud audire cupio, quo pacto utraque gens Ethnicorum & Iudeorū, reiectis suorum operum meritis, ab vno eodemque Deo Euangelica iusticia seruentur.*

P. Enimverò vnus est omniū nationum Deus, qui iustos reddit, circumcisos quidem ex fide, quam velut per manus traditam à maioribus suis acceperant : incircumcisos autem per fidem, quæ per Euangelium eis obtigit.

D. *Vide sis, praeceptor : ne legem diuinam abrogemus, dum fidem stabilire cupimus.*

P. Absit, ô bone. imò legem hac ratione magis magisque stabilimus.

Cap. 4 *D.* *Quid ergo dicemus, patrem illum nostrum Abrahamum, secundum carnem consequutum esse?*

P. Equidem si Abrahamus iustus iudicatus

catus est ex operibus, habet quod gloriatur; sed non apud Deum. Nam audi, quid hac de re doceat scriptura: credidit, inquit, Abrahamus Deo, & imputatum est ei pro iustitia.

D. *Quid tum postea?*

P. Quid? Certè ei, qui operatur, merces imputatur quidem, at non secundum gratiam, sed secundum debitum: Ei verò qui non operatur, sed credit illi, qui iustificat impios; imputatur fides eius pro iusticia.

D. *In re tanti momenti, ex qua hominum pendet salus, præter exempla, firmiores etiam probationes cupio.*

P. Quæ diximus, cum exemplo, tum testimonio firma euadunt. Verùm, vt magis confirmère, vide ad quem modum, Dauid ille Rex & vates, fœlicitatem eius hominis ^{Psal. 32.} describat, cui Deus iustitiam imputat absq; meritis operum: fœlices, inquit, quorum iniquitates remissæ sunt; & quorum peccata tecta. fœlix vir, cui Dominus peccatum non imputat.

D. *Perpendo hæc scripturarũ pronuntiata; & gaudeo. Ceterùm, quia oracula hæc solis Iudeis videntur data, de nobis gentibus sum non-nihil sollicitus. Ista, obsecro, fœlicitas, circũcisis-*

né tantum Iudeis, an incircumcisis etiam gentibus competit? Dicebas enim, Abrahamæ fidem pro iusticia esse imputatam. quomodo ergo, quaeso, huic imputata est? circumcissione, an incircumcissione?

P. Commodè interrogas. non circumcisso, sed incircumcisso. Nam circumcisionis signum accepit, ob signationē iusticiæ; quæ illi ex fide constitit: eius, quam cum nondum circumcissus esset, consecutus est.

D. *Quorsum amabò spectabat hæc diuina æconomia?*

P. In hoc, ut pater esset Abrahamus omnium; qui incircumcisi credunt: quò & ipsis iusticia impute ur. Deinde pater esset circumcisorum, non eorum, qui sola freti circumcissione sunt; sed qui insistant vestigijs fidei patris nostri Abrahami, quam habuit, cum nondum circumcissus esset. Neque enim beneficio legis, vel Abrahamæ, vel semini eius facta illa promissio est, quòd esse heredes mundi deberet: sed beneficio iusticiæ fidei. Si enim ij hæredes sunt, qui freti lege sunt, ociosa facta fides est, & abolita promissio.

D. *Qui sic?*

P. Quoniam lex facit obnoxios ultioni,

Vbi

Vbi enim non est lex, ibi nec transgressio est. Propterea ex fide constat hæreditas, vt constet secundum gratiam: ad hoc, vt firma sit promissio vniuerso semini: non Iudaico solum, quod fretum lege est; sed etiam gentilitio, quod fretum est fide Abrahæ. qui est pater omnium nostrum: quemadmodum scriptum est: Constitui te patrem multarum gentium.

D. Egregiam vereq; diuinam dignitatem, Abrahamo collatam, mihi narras.

P. Instar Dei, cui ille credit, hoc factum est: qui vitæ restituit mortuos, & vocat sibi q; sinit, quæ nō sunt, perinde atque ea, quæ sunt. Is ipse est Abrahamus, qui præter causam sperandi, quæ appareret, spe subnixus credidit: quod huc ei valuit, vt fieret pater multarum gentium, iuxta illud, quod dictū est: Sic erit semen tuum, & quæ in historia Genes^{is} sequuntur.

D. Raram spem, ac ferè inauditam audio.

P. Imò nunc animaduerte, quod magis mirêre. Nam fide haudquaquam infirmatus, non considerauit suum ipsius corpus iam emortuum, cū natus esset annos centum, nec emortuum vterum Saræ: nihil verò de promissione Dei per iniusticiā dubitauit,

sed fide roboratus est, ut Deo hanc gloriā deferret, certāq; persuasionē conciperet, quòd Deus potēs esset, ut id faceret, quod erat pmissum: idcirco imputatū est ei pro iusticia.

D. Satis percipio. Sed quid hæc ad nos, qui nūc vivimus, & ex incircūcisis originē ducimus?

P. Quid? enim uerò id, quod imputatū dicitur, non est propter illū modò scriptū, sed etiam propter nos: quibus ad eundē modū imputabitur, credētibus ei, qui excitavit Iesum dominū nostrum è mortuis. eū (inquā) qui mortuus est, ut peccata nostra tolleret: & excitatus est, ut ad iustitiam nos adduceret.

D. Ut video, nec legis natura per se opera, nec Mosaiæ præceptiones absque gratia, hominem Iustum corā Deo reddere possunt. Sed, uti ais, diuini numinis clementia, fide in Christo (æterno Dei verbo) apprehensa, nobis est vera iusticia. Verūm quid secum afferat hoc Euangelicum beneficium, audire gestio.

Cap. 5

Ephes. 2.
18.

P. Fide hoc consecuti, ut peccatorū reatu absoluiamur, atq; iusti efficiamur; primū pacē habemus cum Deo, per Dominū nostrū Iesum Christum: per quem id scilicet nacti sumus, ut fide in beneuolentiā hanc perueniremus: in qua constitimus, & gloriamur de spe cōmunicatæ fortis diuinæ, neque hoc solūm

solūm, verū gloriāmur etiā de afflictionibus, ^{Iac. 1. 2.} sciētes, quòd afflictio efficit tolerantia; tolerantia verò explorationē; exploratio spem; spes verò non pudefacit. Nam dilectio, qua nos Deus dignatur, effusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctū qui nobis donatus est. quandoquidē Christus, cū pro ratione temporis adhuc infirmi essemus, pro impijs mortuus est. Ac vix pro iusto quis moritur. Nam pro bono forsan quis & mori ausit.

D. Apertius ista, quæso, humanissime præceptor, explicare ne graueris. Vix enim intelligo, quo pacto suam Deus dilectionē, qua nos prosequitur, in cordib⁹ nostris per spiritū sanctū obsignet.

P. Dicam ergo clari⁹. Enimuerò commendat Deus suam in nos dilectionē, ex eo ^{Heb. 9. 5} ^{1. Pet. 3.} ^{18.} *quòd Christus pro nobis mortuus est, præfertim cum etiam nūm peccatores essemus.*

D. Quid tum porro?

P. Multò igitur ampli⁹ nunc, cū propter sanguinē eius iusti facti sumus, seruabimur per eundē, à diuina ultione. Sic enim ego ratiocinor. Si cū inimici essem⁹, recōciliati Deo sumus per mortem filij eius: multo ampli⁹ iam reconciliati, seruabimur per vitam ipsius. Neque id verò solūm, sed etiam gloriāmur de Deo, per Dominum nostrum Ie-

sum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus.

D. Qui quaeso, fieri potest ut Christi mors nos Deo reconciliet? Nam hic scrupulus multorum animos solet vexare.

P. Hoc facilius intelliges, si primum Adamum peccatorem, cum secundo Adamo reconciliatore conferas. Nam quemadmodum per vnum hominem peccatum in mundum inuasit, & per peccatum mors; & ita omnes homines mors peruasit, ex quo omnes peccauerunt: Sic per secundum Adamum Christum, peccatum tollitur, eiusdemque morte mors vincitur. Nam, ut scias, usque ad legem peccatum erat in mundo, peccatum verò non imputabatur, non extante lege: sed mors obtinuit regnum ab Adamo usque ad Moysen; etiam in eos, qui non peccauerant eo modo transgressionis, quo Adamus. qui quidem fuit typus futuri atque secundi Adami Christi: qui admiranda quadam ratione, humanam naturam Deo, in peccati expiationem, immolauit.

D. Ergo arbitraris Christum, veluti alterum Adamum, in quo sanctificata sit humana natura, debere considerari: quemadmodum in illo priori transgressore, reddita est peccato morti obnoxia?

P. Sic sentio: modò utriusque Adami
non

non solùm collationē, sed etiam discrimen consideres. Etenim, non vt lapsus illius, sic est & istius donum.

D. *Quî sic?*

P. Nam si vnus lapsu multi mortui sunt, multo amplius ad multos exuberauit beneuolentia Dei, & donum, quod à beneuolentia venit: illa, quæ patefit nobis per vnum hominem Iesum Christum.

D. *De morte verò quid dicendum?*

P. Hoc ipsum. Etenim non sicut per vnum, qui peccauit, mors inualuit, ita & donum habet. Iudicium enim ex vno prodijt, ad condemnationem: beneficium verò ex multis lapsibus, ad iusticiam. Si namque mors lapsu vnus, per vnum, regnum obtinuit; multo magis regnum obtinebunt, qui perceperint exuberantem gratiam & donum iusticiæ per Iesum Christum.

D. *Nunc mihi videre videor nostræ Christianæ religionis œconomiam, & inter vtrumq; Adamum collationem atque analogiam.*

P. Mirum in modum lætor, mi fili. Attentè igitur perpendito, quòd quemadmodum per lapsum vnus, malum in omnes homines inuasit, ad condemnationem: sic & beneficiū, per vnus iusticiā, effert se ad om-

nes homines, in hoc, vt vita eis adiudicetur.

D. Atqui non omnes Adami posterifruuntur hoc Christi beneficio.

P. Beneficium quidem vniuersale est, ac sufficientissimū; sed culpa incredulorū mortalium fit, vt sufficientiæ efficientia minimè respōdeat. Sed benè res se habet; quòd sicut per vnius hominis inobedientiā, multi constituti sumus peccatores; sic per vnius obedientiam, multi constituentur iusti.

D. Si hac ita se habent, quorsum Mosaïca lex fuit promulgata?

P. Lex quidem subingressa est, vt lapsus inualefceret.

D. Vbi verò tanti mali remedium?

P. In ipso boni fonte. Nam, vbi inualuit peccatum, ibi exuberavit & gratia: vt quemadmodum peccatum regnum obtinuit, inferens mortem; sic & gratia regnum obtineat per iusticiam, adferens vitam æternam per Iesum Christum.

Cap. 6 D. Quid ergo, queso? hærebimus né in peccato, vt exuberet gratia?

P. Imperitè ista colligis, mi fili. Nam si peccato mortui sumus, quī conueniat, huic deinceps viuere? vel ignoras fortassis,

tassis, quod quicumque in Christum Iesum baptizati sumus, in id baptizatos esse, ut cōsortes simus mortis eius? Per baptismū igitur sumus ipsi consepulti, quò participes mortis eius simus: ut, quemadmodū Christus gloriosa virtute patris à mortuis excitatus est, sic & nos nouam vitam nostra conuersatione exhibeamus.

Gal. 3. 17
Colof. 2.
12.

1. Cor. 6.
14.

Ephes. 4.

23.
Colof. 3.

8.

2. Tim. 2.

12.

Heb. 12.

D. *Hocine docet baptismi spiritualis ablutio?*

1.

1. Pet. 2. 1

P. Hoc ipsum profectò. Etenim si ita cum Christo capite nostro confiti sumus, ut mortis eius in nobis similitudo existat, obtinebit in nobis & similitudo resurrectionis; certò scientibus, veterem nostrum hominem cum illo esse crucifixum.

D. *In quem finem, obsecro?*

P. Vtiq; ut corpus peccati, hoc est, quicquid in nobis à peccato detinetur, aboleatur; ne peccato deinceps seruiamus. Qui enim mortuus est, is à vi peccati absolutus est.

D. *Ergò, qui baptizantur, peccato se iam mortuos profitentur?*

P. Neque hoc solum: sed etiam ad vitæ purioris nouitatem iniciantur. Nam, si in baptismo cum Christo morimur, persuasum habemus, nos etiam cum eo victuros,

scientes, quòd & Christus a mortuis excitatus, mori posthac non poterit, mors nihil in eum ampliùs valebit. Etenim, quòd mortuus est, ob peccatum mortuus est semel; quòd verò viuit, viuit per Deum.

D. Sanè multorum Christianorum mores, longè ab hac consideratione, virtutisq; regula, discrepare videntur.

P. Quid alij perpetrent, vestra non refert iudicare; sed res potiùs vestras agite, & existimate vosmetipsos mortuos quidem esse peccato: vita autem donatos esse, qua viuatis Deo, in Christo Iesu Domino nostro.

D. Ista facile dicuntur, preceptor: ceterùm, vita ac morib⁹ has preceptiones exprimere, hoc opus, hic labor est.

P. At vos, diuina ope freti, in hoc potissimùm incumbite, ne regnet peccatum in mortali vestro corpore, vt illi pareatis, obsequendo cupiditatibus eius.

D. Qua ratione id fieri possit, scire cupimus, preceptor.

P. Expeditissima hæc ratio est: nolite membra vestra exhibere peccato arma iniustitiæ, quin potiùs exhibete vosmetipsos Deo, tanquam eos, qui ex mortuis vitam receperunt: membraque vestra exhibete Deo,

vt

vt sint arma iusticiæ.

D. *Atqui potentissima est peccati tyrannis.*

P. Est quidem: verum, diuina gratia potentior est; qua imbuti, certâ victoriam obtinebitis. Etenim peccati imperium nihil valere in vos, aut potest, aut debet.

D. *Quis sic?*

P. Quoniam nunc sub gratia estis; non sub lege.

D. *Quid hoc dictu est, preceptor? sumusne iam exleges? excussimusne legale iugum?*

P. Quid amabò indè concludes, mi fili?

D. *Vtiq; peccare vt impune possimus: quia non sumus iam sub lege, sed sub gratia.*

P. Apage hæc à vobis cogitatio. An ne- Ioan. 8.
scitis, quòd eius, cui vosmetipsos exhibetis 34.
seruos ad obtemperandum, cui (inquam) pa- 2. Pet. 2.
retis, serui estis, siue peccati ad mortem, siue 19.
obedientiæ ad iusticiam? Gratias igitur agite Deo, quòd cum serui peccati antea fueritis; nunc obediistis ex corde doctrinæ, cui vos consecrasti; vt ex præscripto eius viuatis. In hunc enim finem estis, per Christi mortem, à peccato vindicati, & in seruos iusticiæ addicti.

D. *Reuocato in mentem, oro, preceptor; nos esse homines, vitiositati non solum nativæ,*

sed etiam acquisita obnoxios. Itaque exercitationes, quibus meliores indies euadamus, ac utramque vitiositatem vincamus, ostendere ne graueris.

P. Lubenter faciam. Sit igitur hic canon, vestræ imbecillitati accomodatus, ac propter infirmitatem carnis vestræ, hac ratione in virtutis & pietatis exercitijs progrediamur. vt quemadmodum exhibuistis mēbra vestra ad seruiendū impuritati & iniquitati; in hoc, vt ad improbitatem proficeretis: sic etiam exhibete & nunc membra vestra, vt seruiant Iusticiæ; ad id, vt proficiat apud vos sanctificatio. Quum namque serui essetis peccati, liberi eratis à iusticia. Quem verò tum fructum percipiebatis, versantes in ijs studijs, quorum vos modò pudet?

D. *Dispudet sanè vel maxime.*

P. Nihil mirum. Finis siquidem eorum mors est. Vt in pauca conferam, cū à peccato nunc iam sitis vendicati, addicti verò Deo; fructum percipite proficiendo in sanctificatione, vt finem habeatis vitam æternam. Stipendium quippe peccati mors est: at donum Dei, quod est in studio iusticiæ, est vita æterna, per Christum Iesum dominum nostrum.

D. Hæc

D. *Hæc omnia perplacent, præceptor: illud tamen concoquere vix possum, quòd doceas, nos à lege esse solutos & liberatos: quasi gratia nos exleges fecerit.*

P. facile cõijcio, quid vos offendat. fami- Cap. 7
liari ergo & notissima similitudine vtar, vt quẽ inieci scrupulum, ex animis vestris eximam. Vobis satis superq; compertum est, quòd lex dominetur homini, dum is viuit. Quẽ enim sub viro est mulier, ex lege deuincta viro est, dum ille viuit. Si verò mortuus vir fuerit, illa soluitur lege viri. Ergo viuente viro, iudicabitur adultera, si iungatur alteri viro. Si verò mortu⁹ fuerit vir, libera erit lege, vt non sit adultera, si iungatur alteri viro.

1. Cor. 7.
33.

D. *Quid hoc ad hanc rem, de qua agimus?*

P. Permultū, ni ego fallor. eadẽ enim similitudinis ratione, & vos mortui estis legi, per corpus Christi: vt iungeremini alteri, (ei inquam qui excitatus est à mortuis,) vt fructificemus Deo.

D. *Et si mihi videor ista intelligere; cupio tamen aliquid de hisce duobus coniugijs, apertius & explicatiùs audire.*

P. Et in hoc etiam tibi gratificabor. Attentè igitur ausculta. Quando in primo legis cõiugio, detinebamur adhuc ingenio carnis;

morbi animi, ij qui existunt per legem, agebant in membris nostris, vt fructificaremus morti. Nunc verò Christo, veluti sponso copulati, soluti lege sumus, mortui legi, qua detinebamur: vt addicti iusticiæ, vitā viuamus, quam fert nouus Christi spiritus, non quam extorqueat vetus Mosaicæ legis præceptum, è literis modò cognitum.

D. Quid ego audio? Itane legem peccatum esse affirmas?

Exo. 20.
17.
Deut. 5.
21.

P. Absit. Imò peccati indicē. Nam peccatū non cognouissem, nisi per legem. Concupiscentiam enim peccatum esse nesciuissem, si non dixisset lex: Ne concupiscas.

D. Vnde igitur proles illa mortifera; quæ in priori coniugio nascebantur?

P. Mane, istuc ibam: meo ipsius exemplo, irrenati, renascentis, & renati, scrupulos istos ex animo tuo euellam: & quibus erga nos diuina lex fungatur muneribus, perspicuè patefaciam. Primū igitur de officio legis erga irrenatos sic sentio. Deprauatio illa nobis innata (quam rectè peccatum vocare poteris) occasionem ex præcepto vetante accepit, & antequam renatus essem, excitabat in me omnimodam concupiscentiam. Nam, dum aberat lex, peccatum
mor-

mortuum erat : ego verò viuebam aliquando (priusquam regnarer) absque lege. Accedente autem præcepto, peccatum reuixit; ego verò mortuus sum. Et factum est, vt mihi ad inferendam mortem faceret lex; quæ data est, vt adferat vitam. Nam peccatum, accepta ex præcepto occasione, circumuenit me, atque occidit per illud. Proinde lex ^{1. Tim. 1.} quidem sancta est, & præceptum sanctum, ^{8.} & iustum, & bonum.

D. Ergo, quod bonum est, id tibi mors factum est?

P. Bona verba. Imò peccatum, id verò mihi mors factum est; vt appareret, peccatum mihi per id, quod bonum est, mortem inferre: & fieret manifestum, peccatum ex præcepto multò grauissimè peccare; quia in vetitum semper nitimur, ac negata ardentius cupimus.

D. Equidem mirabar: aliàs scimus, quod lex spiritalis est; dictans, quæ sunt spiritus Dei boni.

P. Neque id inficior. Ego tamen carnalis sum, cupiditatibus carnis obstrictus, & ijs deprauatus. Venundatus scilicet peccato, vt eius agar imperio. nam quod facio, id non agnosco. non enim quod volo, id facio: sed

quod odi, hoc facio. Si verò quod non volo, id facio; consentio legi, quòd bona est: iam autem non ego illud facio; sed quod infidet mihi peccatum. Noui namq; quòd non habitat in me, hoc est, carne mea, bonū. Velle enim adest mihi, efficere verò bonum non inuenio: nam non bonum, quod volo; sed malum, quod nolo, id facio. Si verò quod ego non volo, hoc facio, non iam ego illud efficio: sed, quod infidet mihi peccatum. Ut ad pauca referam, experior legem, ex qua volenti mihi, quod bonum est, facere; inhæret id, quod malum est.

D. Sed obsecro, præceptor, in ipsa renascentie praxi, experiri si nē peccati imperium atque tyrannidem, paulatim frangi ac debilitari?

P. Quid ni experiar, diuini Numinis gratiā? nunc enim (quod antea non experiebar) condelector legi Dei, secundum internum hominem.

D. Hoc oblectamenti genus irrenati non sentiunt.

P. Vera prædicas. Hoc enim est renascētium priuilegium. sed interea, ne nimis alta de me prædicem, dicam, quod res est. Nam video adhuc alterā legem in mēbris meis, aduersantem legi mentis meæ, & captiuum addu-

adducentem me legi peccati; ei, quæ est in membris meis.

D. O nos homines nimium miseros! Quis nos liberabit à corpore mortis huius?

P. Ego etiam identidem hac eadem exclamatione uti soleo: sed bono animo es, mi fili. Nam Deus ipse, per Dominum nostrum Iesum Christum hoc præstabit. Cui Deo summæ agantur gratiæ.

D. Hac igitur fiducia animatis, pugnandum nobis cum peccato indefinenter censes?

P. Ego sanè de victoriæ spe certus, perpetuò in hanc militiam incumbo. Intereà imbecillitatem carnis experior. Nam ego ipse seruius, mente quidem legi Dei, carne verò legi peccati.

D. Tranquillane & serena conscientia versaris in hac perpetuali uicta?

P. Quidni? fretus diuina gratia, quæ in- Cap. 8
dies magis magisque me regignit, nouam-
que facit creaturam? Proinde vos eandem
fiduciam concipite. nulla enim condemna-
tio est ijs metuenda, qui viuunt in Christo:
quippe qui non degunt suam vitam secun-
dum cupiditates carnis, sed secundum duc-
tum spiritus. Nam lex spiritus, quæ vitam in
Christo instituit, liberauit me, iam Dei gra-

tia renatum, à lege peccati & mortis.

D. *Quo pacto, quaeso, id factum est? perlubenter enim audiam hac in re diuini numinis œconomiam.*

P. Et ego lubentissime eam recensebo, Vtique cùm impossibile legi esset arcere peccatum, eò quod infirmaretur per carnem nostram: Deus, misso filio suo, peccatum peccati condemnauit in carne filij sui: ut impleretur in nobis id, quod lex requirit: in ijs nimirum, qui non pro cupiditatibus carnis, sed ductu spiritus vitam degunt. Qui namque se gerunt pro carnis cupiditatibus, ij ea, in quæ caro fertur, curant: qui verò pro ductu spiritus, ea, in quæ fertur spiritus. Cura enim & studium carnis, mors est: cura autem & studium spiritus, vita & pax est. Propterea cura & studium carnis inimicitia est aduersus Deum. Legi enim Dei non subijcitur, nec verò potest. Ij ergo, qui iuxta carnis cupiditates viuunt, Deo placere non possunt.

D. *Quid igitur spei nobis est reliquum, qui quotidie cum carne luctamur?*

P. Plurimum profectò. Vos enim iam renati, non viuitis iuxta cupiditates carnis, sed ductum spiritus: siquidem spi-
ritus

ritus in vobis inhabitet. At verò, si quis spiritum Christi non habeat, is non est eius. Si autem Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est, quod ad peccatum; spiritus autem viuit, quod ad iusticiam spectat.

D. Miram mihi narras contra peccatum victoriam, praeceptor observande: Sed cuius vi obtineri possit, nondum percipio.

P. Atqui iam ut percipias, faxo. Enimverò, si spiritus eius, qui excitauit Iesum ex mortuis, inhabitet in vobis; is ipse Deus viuificabit corpora vestra, alioqui ad bonum operandum languentia & mortua: idque perficiet per inhabitantem spiritum suum in vobis. Proinde, vt ad pauca referam, debitores sumus non carni, vt secundum carnem viuere oporteat.

D. Quid obsecro, periculi hinc nobis imminet?

P. Exitiale sanè. Nam si secundum carnem vixeritis, moriemini: contrà verò, si spiritus efficacitate studia deprauatae carnis enecaueritis, viuetis. Nam, vt vno verbo scias; quotquot spiritu Dei aguntur, ij solummodò filij Dei sunt.

D. Eximium beneficium mihi narras, nostrique humane iusticie studiosis, prorsus ignotum. Poenarum enim formidine

potius adacti, quam diuini spiritus amore incensi, in legis vel naturalis, vel scriptæ obseruantiam incumbunt.

P. Contremiscant illi, auditis suarum legum præceptionibus; vos tranquilla conscientia in tramite pietatis pergite: vtpote qui non acceperitis iterum seruilem legis spiritum, vt metu pœnarū agamini; sed spiritum illum diuinum, vt adoptione sitis Dei filij. Quo nimirum spiritu animati, clamamus: Abba, hoc est, pater.

D. *Vti hæc doctrina summam consolationem animo meo affert: sic etiam summam difficultatem ingenerat. Qua enim ratione nosse potero, spiritum illum diuine adoptionis in me esse?*

P. Hac de re ne sis magnopere sollicitus. Ipse etenim diuinus spiritus testatur spiritui nostro, quòd filij Dei sumus. Si verò filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes verò Christi. nam in hoc ipse afflictus est, vt cum ipso dignitatem ineamus sortis diuinæ.

D. *Vinculum illud spiritus, quo cum Christo colligamur, mirificè arridet, præceptor: verum alterum hoc, crucis & perpeccionum vinculum, horrorem nescio quem corpori meo ingenerat.*

P. Bono animo nobiscum esto, mi fili.
Cense-

Censemus namque ea, quibus in hoc tempore affligimur, gloriosæ illi dignitati, quæ nobis exhibenda est, paria non esse.

D. Facile credo. Sed quando fruemur gloriosa illa dignitate?

P. Breui, ni ego fallor. Etenim quicquid creatum est, anxia expectatione, veluti exerto capite, expectat, vt conditio filiorum Dei manifesta exhibeatur. Quæcûq; enim creata sunt, vanitati subiecta sunt, contrà quàm ferat ingenium illorum: sed propter eum, qui subiecit ea, in spe. Quia & ipsa liberabuntur, ne obnoxia sint corruptioni, ad co-honestandam gloriosam sortem filiorum Dei. Scimus namq; omnem creaturam con-gemiscere, ac velut simul parturire, vsque in præsens. Nec id reliqua modò creatura patitur, sed ipsi quoque qui primum fructum spiritus habemus: & nos ipsi (inquam) intra nos gemimus, expectantes, vt adoptio nostra perficiatur, restitutione corporis nostri.

Luc. 11.
22.

D. Verissima hæc sunt; sed multis iam annorum centurijs hæc corporum restitutio expectatur.

P. Quid hinc incommodi? spe siquidem nos seruati sumus. Id verò, quod videtur, non speratur. Quod enim quis videt, id quo-

modo etiam speret? si verò id, quod non videmus, speramus, expectamus illud per tolerantiam.

D. *Quid interea remedium?*

P. Presentissimum profectò remedium est numinis inuocatio. Ad quam ipse Spiritus Sanctus, qui animis nostris præbet adoptionis testimonium, imbecillitati nostræ similiter sua ope succurrit. Quippe quod precemur, quemadmodū oportet, nesciamus: at ipse spiritus intercedit pro nobis gemitibus ineffabilibus. Qui verò scrutatur corda, nouit sensum spiritus, quia iuxta placitum Dei intercedit pro sanctis.

D. *Magnum hac in re fateor esse solatium. Verum interea exulamus, vapulamus, crucibus atque ignibus absumimur, omne genus denique insectationum & perpeffionum patimur.*

D. Vera prædicas, mi fili. atqui interea nos sciamus, certa que certius statuamus, diligentibus Deum, adiumento esse ad bonum hæc omnia. ijs præsertim, qui diuini numinis beneplacito ad pietatem & sanctimoniam asciti sunt. Nam, quos antea præsciuit Deus, eos quoque prædefiniuit, ut conformentur imagini filij sui, sitque ipse primogenitus inter multos fratres. Quos verò prædefi-

definiuit, eos etiam acciuit, & quos acciuit, eos & iustos reddidit: quos verò iustos reddidit, eos & dignitate cœlesti ornauit. Quid ergo dicemus ad hæc? Si Deus pro nobis; quis contra nos? qui proprio filio suo non pepercit, sed tradidit eum pro omnibus nobis, qui non cum eo donet etiam omnia? quis accuset electos Dei? Deus secundum illos iudicat. Quis condemnet? Christus mortuus est, magis verò excitatus est: qui etiam est ad dexteram Dei, qui & intercedit pro nobis. Quis excludat nos dilectione Dei? Afflictio? aut angustia? aut persecutio? aut fames? aut nuditas? aut periculum? aut gladius? quemadmodum scriptum est: Psal. 41.
34. propter te morti tradimur iugiter; reputati sumus tanquam oues inſtationi destinatæ. Sed in omnibus egregiè vincimus, per eum, qui dilexit nos. Vt iam tandem huic tractationis parti finem imponam, persuasum habeo, quòd neque angeli, neque principatus, neque potestates, neque præſentia, neque futura, neque celsa, neque inferna, neque vlla alia creatura, poterit nos excludere dilectione Dei, qua ille nos in Christo Iesu domino nostro complexus est.

D. Nunc apertissimè intueor, quod initio dicebas præceptor, iustitiam, quæ vel ex operibus naturalis legis, vel Mosaïca comparatur, prorsus humanam esse iustitiam, quæ apud mortales sua quidem laude fruatur: at coram diuino tribunali cōparere non audeat. Itaque absque vlla dubitatione credo, Christianam iusticiam in Euangelio patefieri; nec dubito, quin hæc Dei iusticia sit illa vera, perfectæ, inculpatæq₃, quam viribus nostris absque diuina fauore comparare non possumus. Sed à Deo nobis offertur ac re ipsa cōfertur. Cœterum hac de re magnæ sunt altercationes: nimirum, quibus hæc iusticia offeratur & conferatur; præsertim cum videamus ipsos Iudeos, qui ad hanc capeffendam iusticiam videntur destinati, eandem non solum repudiare; sed etiam odio, plusquam vatiniiano, persequi & insectari.

P. Infandum fanè offendiculum obijcis, mi fili. cui facilè, Deo volente, medebor: si, vti hætenus fecisti, attentè auscultes, & paulisper à me animum auertas, ipsumque Paulum de hoc eodem offendiculo differētem, vel (vt rectiùs dicam) conquērentem Cap. 9 in mea oratione audias. Veritatem vtique dico per Christum, non mentior, conscientia mea testimonium mihi perhibente per spiritum
tum

tum sanctum, esse maiorem cordi meo magnum & dolorem acerbum, nec vnquā cessantem. Optabā enim ipse ego sacer & reiectitius esse à Christo pro fratribus meis & cognatis meis secundum carnem, quippe qui sint Isrāelitæ, quorum sit adoptio, & decus, & fœdera, & legislatio, & cultus, & promissiones; quorum sint patres, & ex quibus genitus Christus est secundum carnem. Hic ^{Sup. 2. 17} ^{Ephes. 2.} existens super omnia Deus, laudetur in secula. Amen. ^{12.}

D. Vbi igitur diuina pollicitationes erga hunc populum? Haud verò potest fieri, ut exciderit sermo Dei.

P. Neque hac ratione irritæ sunt diuinæ ^{Sup. 2. 28} pollicitationes. neque enim omnes, qui genus ducunt ex Isrāele, ij Isrāelite sunt. neque ob id filij sunt, quod sunt ex semine Abrahamæ. Sed in Isaac vocabitur tibi genus. hoc ^{Gen. 28.} est, non ij, qui carne filij Abrahamæ sunt, filij ^{12.} ^{Heb. 11.} Dei sunt; sed qui promissione filij sunt, hi ^{15.} ^{Gal. 4. 28} demum reputantur in genus. Promissionis ^{Gen. 18.} siquidē erat oraculum illud. Secundum tem- ^{10.} pus hoc veniam, & erit Saræ filius.

D. Facile hoc discrimen inter Ismaëlem & Isaacum; inter Agarem ancillam concubinam, & Saram primariam & legitimam uxorem,

admittent Israëlita: verum non inde sequi videtur differentia, quam assignas inter filios promissionis & carnis.

Gen. 25.
21.

P Audi igitur exemplum aliud; huic obiectioni minimè obnoxium. non enim huic soli matronæ Saræ facta est diuina promissio; sed & Rebeccæ etiam, quæ ex vno patre nostro Isaaco grauida erat. Nam huic, nondum natis, quos in vtero gerebat, cum nondum quicquam boni aut mali fecissent, vt scilicet perstaret propositum Dei secundum electionem, dictum est oraculo: Maior seruiet minori. id quod postea Malachiæ testimonio confirmatum est; qui in Dei persona ad hunc loquitur modum: Iacob dilexi, Esau verò odio habui.

Gen. 25.
23.
Malac. 1.
2.

D. *Quid ergo obiectionibus Israëlitarum respondebimus præceptor? An concedemus, in hac Iudeorum ad tempus reiectione, gentiumq; vt eorundum occupent locum, vocatione; iniquitatem esse apud Deum.*

Exod. 33.
10.

P. Absit, mi fili: imò perpendent Israëlita, quid Deus Mosi, petenti pro Iudaïco populo, supra omnes alias orbis nationes salutis prærogatiuam, responderit: miserebor (inquit) cuius misereor; & miserebor,

bor, quem misereor.

D. *Quid inde concludis?*

P. Hoc nimirum: non esse volentis aut currentis, vt Euangelicā iusticiam quis nanciscatur; sed miserentis Dei.

D. *Sicciné arbitraris, Deum absque iniusticie nota posse quemlibet hoc suo diuine iusticie dono priuare, atque in sua diffidentia relinquere?*

P. Quidni ita existimem? Dicet siqui- Exo. 9.16
dem scriptura Pharaoni immorigero & refractorio: in hoc ipsum excitauit te, vt declararem in te virtutem meam, & vt celebraretur nomen meum in toto orbe. Proinde miseretur cuius vult, & indurat, quem vult, in suisque peccatis sordescere finit.

D. *Si hæc ita se habent; cur incusat nos Deus? voluntati siquidem eius quis resistat?*

P. Quinimò, ô homo, tu quis es, qui respondeas ex aduerso Deo? Nunquid dicit figmentum fictori suo: cur me fecisti Esa. 45. 9.
ad hunc modum? Annon habet potesta- Sap. 75. 7.
tem is, qui fingit lutum, ex eodem mixto Iere. 18. 5.
facere, hoc quidem opus ad vsus honorificos, illud verò ad pudendos? Quod si volens Deus ostendere iram, & notam facere

potentiam suam, pertulit multa lenitate vasa iræ, coagmentata ad interitum; &, ut ex aduerso notas faceret diuitias gloriæ suæ erga vasa misericordiæ, quæ parauit in gloriam, hos vel illos vocauit: nimirum nos, non solum ex Iudæis, verumetiam ex gentibus: an idcirco iniusticiæ est insimulandus?

D. *Ego quidem non arbitror. Verùm Israëlitis hoc insolens & inauditum videtur.*

Hoseæ 2.

23.

1. Pet. 2.

3.

Hoseæ 11.

10.

Esa. 10.

21.

Esa. 1. 9.

P. Itanè verò? Quid igitur est, quod vates Hoseas iam olim prædixit? Vocabo eum qui non est populus meus, ut sit populus meus: & eam, quæ non est dilecta, ut sit dilecta, Eritq; ut vbi dictum est eis; Vos non estis populus meus, ibi vocentur filij Dei viuentis. Esaïas verò clamat super Israël: Si sit numerus filiorum Israël sicut arena maris, reliquiæ seruabuntur. Definiet enim & accidet populum; sed qui iusticiam diffundat. Nam accidet dominus res populi in terra. quemadmodum etiam alibi Iesaïas prædixit: Nisi dominus Sebaoth reliquisset nobis posteritatem, instar Sodome fuissimus, & Gomorræ euasissemus similes.

D. *Miror, Israëlitas hac sacrarum literarum tam aperta pronunciata de Iudaïci populi reie-*

reiectione non considerasse Sed de nobis gentibus, nostraq, ad Euangelium vocatione, quid dicemus?

P. Isthuc nimirum: quòd gentes, quæ non sectabantur iusticiam, eæ iusticiam cõsequutæ sint: iusticiam verò, quæ constet per fidem. Israël verò cùm persequeretur legem iusticiæ, ad legem iusticiæ non peruenit.

D. *Quamobrem, queso?*

P. Quia non sunt præditi fide, sed tanquam operibus legis nituntur, vt diuinam iusticiam nanciscantur. Impegerunt enim in lapidem impactionis, sicut iam olim scri- Psal. 118.
ptum est à Iesaja: Ecce pono in Sion lapi- 22.
dem impactionis, & petram offendiculi, & Iesa. 28.
quicumque credit ei, haud pudefiet. 16. & 8.

D. *Mirum, ni Iudæi, hæc scripturarum pro-* 14.
nunciata à Paulo detorqueri autument: atque 1. Pet. 2.
totam hanc orationẽ de ipsorum reiectione gen- 6.
tiumq, receptione, ex stomacho potius, quàm Caput
ex pietatis zelo proficisci arbitrentur. 10

P. Rem acu tetigisti. Idcirco enim Paulus veluti præueniens calumniosam hanc obiectionem, de animi sui integritate hunc in modum differit: fratres (inquit) votum quidem cordis mei, & deprecatio, quam

fundo ad Deum est pro Israële, vt seruetur. Perhibeo enim illis testimonium, quòd zelum Dei habent, sed non ex vero iudicio.

Deut. 28. Cùm enim solidam ac diuinam iusticiam ignorant, & suam iustitiam quærunt statuere, non sustinent se solidæ & diuinæ iusticiæ subijcere, Finis namque legis Christus est, vt is iusticiam conferat omnibus credentibus. Moses siquidem describit iusticiam, quæ ex lege constat. Qui homo fecerit, quæ præcepta sunt, viuet per ea.

Leuit. 18.

5.

Ezec. 20.

11.

Gal. 3. 12

D. *Sit hæc iusticia operum.*

Deut. 30

12.

P. Quæ autem per fidem constat iusticia, sic dicit: Ne dicas in corde tuo, quis ascendet in cœlum? id enim est Christum cœlo deducere. aut quis descendant in abissum? hoc enim est, Christum à mortuis reducere.

D. *Quid igitur dicit?*

Deut. 30.

14.

P. Prope te est verbum, in ore tuo, & in corde tuo. Illuc est verbum fidei, quod prædicamus.

D. *Quo pacto, obsecro?*

P. Quia si cofiteare ore tuo Dominum Iesum, & credas corde tuo, quòd Deus eum excitauit à mortuis, saluus eris. Ex eo enim quod corde creditur, conciliatur iusticia, & quod ore sit confessio, paratur salus.

D. *Quo*

D. *Quo testimonio id confirmas?*

P. Vtique Iesaiæ vatis, qui ad hunc modum loquitur. Quicumq; credet ei, haud pu- Esa. 28.
16.
defiet.

D. *Nullo habito personarum, aut nationum discrimine?*

P. Nullo prorsus. Neque enim interest quicquam inter Iudæum & Græcum. idem est Dominus omnium, abundans bonitate in omnes, qui ipsum inuocant.

D. *Qua scripturarum autoritate, nititur hoc tuum dogma?*

P. Præstantissimo Ioëlis vatis vaticinio: quod hisce verbis ex at literis consignatum: Quicumque (inquit) inuocauerit nomen Domini, saluus erit: siue Iudæus, siue Græcus, ille sit. Ioë. I. 31.

D. *At Iudeis videtur excusationis patere locus. Nam quomodo inuocabunt eum, cui non crediderunt? quomodo verò credent ei, de quo non audierunt? Quomodo verò audient absq; predicatore? quomodo verò predicabunt, si non mittantur?*

P. Vtique missi fuerunt. Sic enim apud Iesaiam scriptum extat: Quàm pulchri pedes eorum, qui annunciant pacem, qui an- Esa. 52.7
Nahum. 15.
nunciant bona?

D. *Verum, non omnes crediderunt Euangelio.*

Ief. 53.1.
Ioan. 12.
38.
P. Id non inficior. Idem enim Iesaias a-
libi dicit: Domine, quis credidit annuncia-
tioni nostræ? Vt in pauca conferam; fides ex
prædicatione, prædicatio verò per verbum
Dei constat.

D. *Sed quid de Gentibus dicemus? Num & ipsi etiam audierunt?*

Pfal. 19.
5.
P. Enimverò audierunt. Nam in om-
nem terram (vt inquit vates Regius) excu-
rit sonus eorum, & in finis orbis, verba
eorum.

D. *Sed quæso, habueruntne Israëlita noti-
ciam aliquam huius doctrinae, de Iudæorum re-
iectione, Gentiumq; receptione?*

Deut. 32
21.
Esa. 65. 1
Esa. 62. 2
P. Quidni habuerint? Nam Moses ipse
primus ad hunc modum Dei nomine inter-
minatur: Ego (inquit) prouocabo vos in
non gente, in gente stulta irritabo vos. De
gentium verò vocatōne Esaïas dicere Dei
nomine minimè veretur. Inuentus sum ab
ijs, qui me non quærebant, & manifestus ijs,
qui de me non rogabant. De Iudæis verò
immorigeris & refractarijs dicit: tota die ex-
pandi manus meas ad populum non auscul-
tantem & contradicentem.

D. *Ergo*

D. *Ergo repulit Deus populum suum?*

P. Absit.

D. *Quo argumento id potest Paulus tueri?*

P. Ipsiusmet adducta vocatione. Etenim ego (inquit) Israëlita sum, ex semine Abraham, tribus Benjamin. Ergo non repulit Deus populum suum, quem præsciuit. An nescitis quid scriptura de Elia dicit, eum interpellabat Dominum, contra Israël? Domine (inquebat) prophetas tuos occiderunt, & ^{1. Reg. 19}
^{10.} altaria tua euertunt: & ego solus relictus sum, & quærunt vitam meam. Sed quid dicit illi oraculum? Reliqui mihi septem millia ^{1. Reg. 19}
^{18.} virorum, qui Baali genu non flexerunt. Sic igitur & in præsentì tempore, reliquæ factæ sunt secundum electionem gratiæ; & exclusis multis Iudæis, gentes eorum loco recipiuntur.

D. *Nunc planè intelligo, Dei electionē non ex prosapia, circumcissione, aut meritis operum: sed ex diuina gratia pendere.*

P. Enimverò. Nam si ex gratia; iam non ex operibus.

D. *Sic ego sentio. alioqui, gratia iam non esset gratia.*

P. Et rursus ita collige. Si ex operibus, iam nō ex gratia, alioqui, opus nō esset opus.

D. *Quid ergo ex hac Dei œconomia eliciemus?*

P. Hoc nimirum : Israëlem, quod suis priuilegijs, & operum meritis quærebat, non esse assecutum : electos verò idipsum gratia assecutos esse.

D. *Quid de reiectis interea?*

Iesa. 6. 9.

& 29. 10

Mat. 13.

4.

Ioan. 12.

40.

Act. 18.

26.

Psal. 69.

12.

P. Vtiq; in sua diffidentia excæcati sunt: quemadmodum antea à Iesaïa hoc oraculo fuit prædictum : Dedit illis Deus spiritum compungentem, oculos ne videant, aures ne audiant, vsque in hodiernum diem. Idem Dei decretum confirmat Dauid, cum ait: fiat mensa eorum illis laqueus, & in captiorem, & in repensionem eis; obtenebrentur oculi eorum, ne videant, & dorsum illorum semper comprime.

D. *Sed, quaeso, impegerunt né Israëlitæ ita, ut prorsus conciderent?*

P. Nequaquam. Sed illorum casu salus contingit gentibus: ut hac ratione illi etiam prouocentur.

D. *Equidem gaudeo. nam si casus illorum eò cessit, ut existeret inuicem ad salutem maxima copia hominum per uniuersum mundum; si illorum (ut tu ais) imminutio ita cecidit, ut accederet inuicem maxima copia gentium, quanto plus*

to plus boni expectandum, cum restituentur in integrum?

P. Piè ratiocinaris. atque idcirco Paulus hæc subijcit: Vobis dico Gentibus, quatenus sum Apostolus Gentium, glorifico ministerium meum; siquo pacto prouocem cognatos meos secundum carnem, vt seruem aliquos ex eis. Si enim reiectio illorum facta est reconciliatio mundi, quæ erit illorum assumptio, nisi vita ex mortuis? Si verò primitiæ sanctæ, etiam massa; & si radix sancta, etiam rami.

D. *Sanè hæc doctrina magnos spiritus gentibus, vt insolescant contra Iudeos, præbere videtur.*

P. Istos spiritus facilè deponet, qui reliqua Pauli verba attento animo perpendet. Si verò (inquit) aliqui ex ramis defracti sunt, tu verò, cum oleaster es, insitus illi es, & particips factus radicis & pinguedinis oleæ, ne glorieris contra ramos. Si verò gloriaris, non tu radicem portas, sed radix te.

D. *Atqui ego sic rem considero: Rami defracti sunt, vt ego insererer.*

P. Benè, incredulitate defracti sunt, tu verò stas fide: ne insolescas, sed time. Si enim Deus ramis naturalibus non peperci-

Ier. 11. 6.

ne & tibi non parcat. Itaque considera tum bonitatem, tum seueritatem Dei. in eos quidem qui ceciderunt seueritatem, in te verò benignitatē, si permanseris in benignitate, alioqui & tu excinderis. illi verò, si non permaneant in incredulitate, inferentur. potens est siquidē Deus, vt eos rursus inferat. Si nāque tu ex naturali oleastro exectus es, & insituses contra naturam, in bonā oleam: quāto magis illi, qui naturales rami sunt, inferentur oleæ propriæ? Itaque non est, quod gentes gratuitò accepto beneficio animi elatione atque superbia turgeant.

D. Perspicue video. Sed diuini numinis æconomiam in toto hoc negotio intelligere cupio.

P. Audi igitur attentē, quid Paulus subiiciat, tuoque desiderio satisfacies. Nolo (inquit) ignoretis hoc mysterium fratres, ne, apud vos insolescatis. Cæcitas enim ex parte Israël accidit, dum ingrediatur iustus & plenus numerus gentium, & sic Demum totus Israël spiritualis saluus fiat. sicut scriptum est; venit ex Sion Redemptor, & auertet impietatem à Iacob, & hoc ipsis à me pactum est, vt remoueam peccata eorum. Ratione quidem Euangelij inimici sunt propter vos gentes; ratione autē electionis, dilecti propter

Esa. 50.

30.

Es. 27. 9.

pter patres. Dona namque Dei & vocatio sunt absque pœnitidine. Quemadmodum enim & vos aliquando non auscultabatis Deo; nunc verò consecuti estis misericordiam, illorum incredulitate: Sic & illi nunc fide exciderunt vestra misericordia, vt & ipsi misericordiam consequerentur. Conclufit enim Deus omnes sub incredulitate, vt omnium misereretur.

D Summa admiratione dignā diuini consilij & conomiam audio.

P Rectè iudicas. atque idcirco Apostolus totum hunc tractatum de Euangelica iusticia quid sit, & quibus ex gratia communicetur, vere pathetica exclamatione concludit: O profundam, (inquit) & amplissimam bonitatem, sapientiam, & scientiam Dei; vt sunt imperscrutabilia iudicia eius, & imperuestigabiles viæ eius. Quis enim cognouit mētem Domini? aut quis dedit ei cō-
Esa. 40. 73.
 filium? aut quis contulit ei aliquid, vt repen-
Iob. 41. 3.
 datur ei? Nam ex ipso, & per ipsum omnia,
1. Cor. 2. 16.
 ipsi gloria in secula. Amen.

D Peruenimus iam ad alteram Epistolæ Caput partem, in qua de Christianæ iusticia effectis, 12 apostolum agere dicebas, Venerande preceptor, quæso igitur vt quemadmodum in dogmatica

illa doctrina, sic etiam in hac parenetica nos velis instituire.

P. Id quidem faciam perlubenter, mi fili: ac primum, quam obedientiam Christiana iusticia à nobis exigat, ex Apostoli nostri oratione explicabo; deinde, in quam Evangelicam libertatem eadem Christi iusticia nos asserat, breuiter annotabo: quibus absolutis, huic nostro colloquio finem imponam. In primis ergo adhortor vos fratres, inquit Apostolus, per miserationes Dei, sistere corpora vestra, omnemque externum hominem, hostiam viuam, sanctam, per gratiam Deo, quo illi exhibeatis cultum vestrum rationalem. Et ne sustinete vitam degere congruentem cum vita hominum huius sæculi: sed transformemini renouatione mentis; quod valeatis exploratè iudicare & probare, quid sit placitum Deo, quid bonum, per gratum, & perfectum.

Ephes. 5.
17.
1. Tess. 4.
1.

D. *Audio egregias vereque, pias ad componendum animum preceptiones: quæ quo pacto seorsim unusquisque ad animi sui culturam incumbere debeat, ostendunt.*

P. Nunc quid obseruatu sit opus in humana consuetudine, ad fouendam Ecclesiæ societatem & tranquillum statum, ausculta. Moneo namque vos (inquit) ex munere meo,

meo, quòd singulari mihi Dominus bene-
 uolentia iniunxit, vnumquẽque inter vos,
 ne efferat animũ curamque suprà quã opor-
 tet efferri, sed animum curamque suam sic
 comparet, vt modestiam & sui loci mune-
 risque obseruationem tueatur quisque, pro-
 vt ei Deus vim & facultatem fidei religio-
 nisque admensus est. Quemadmodũ enim
 in vno corpore multa habemus membra,
 membra autẽ non omnia eandẽ actionem;
 sic multi sumus vnum corpus in Christo, sin-
 guli autem aliorum membra. Id verò habẽ-
 tes, pro beneuolentia Dei, quæ nobis conti-
 git, dona varia; vel prophetiam proportionẽ
 fidei; vel munus sacri ministerij, cũ faculta-
 te ministrandi; vel munus docentis, cum fa-
 cultate docendi; vel munus exhortan-
 tis, cũ simplicitate; vel munus regendi, cum
 studio; vel munus miserandi cum hilaritate.

1. Cor. 12

11.

Ephes. 4.

7.

1. Pet. 4.

10.

Mat. 6. 2.

2. Cor. 9.

7.

D. *Vtinam hæ virtutes in cœtibus Eccle-
 siasticis vigerent. minus enim esset inter Evan-
 gelij professores certaminum & controuersia-
 rum. Sed perge porro.*

P. Vt compos sis huius tui desiderij,
 fac ab illis virtutibus initium sumas, quæ
 in quotidianis congressibus mutuâque

Amos 5. fouenda beneuolentia magnum locum ha-
 25.
 Eph. 4.2. bent. Sit igitur inter vos dilectio non simu-
 1. Pet. 2. lata; auersamini esse molesti, addicti sitis
 17.
 1. Pet. 5. beneficentiæ, estote ex fraterna charitate in
 8.
 Luc. 18.1 vos inuicem singulari affectu propensi, alius
 1. Cor. 16 alium honore & veneratione anteuertite,
 1.
 Heb. 13. estote studio impigri, spiritu feruete, in occa-
 1.
 1. Pet. 4. ctione sustinete, in precatione perseuerate,
 13.
 Math. 5. in vsus sanctorum vestra cōmunicate, hospi-
 44. talitatem sectamini.

D. Video hæc etiam præcepta maximi esse momenti; verum cum tot habeamus aduersarios & persecutores, ea obseruare arbitror perdifficile.

P. Atqui hoc exigit Christianæ iusticiæ officium, vt benè precemini ijs, qui vos persequuntur: benè precemini (inquam) & ne
 Prou. 30. *malè precemini, deinde, gaudete, cum gau-*
 7.
 Esa. 5. 11 *dentibus, flete cum flentibus: adeò vt sitis*
 Prou. 20 *alius in alium eodem animo. Ad hæc ne*
 22.
 Math. 5. *spirate sublimia, sed accomodate vos hu-*
 39.
 2. Cor. 8. *milibus, neque insolescatis apud vos ipsos.*
 11.
 1. Pet. 3. *Præterea nemini malū pro malo reddite, &*
 9.
 Heb. 12. *minibus quæ honesta habentur. Pacem*
 14. *etiam seruate quo ad eius fieri potest &*
 quoad

quoad in vobis fuerit, cum omnibus hominibus. Vos ipsos denique, dilecti ne vlciscamini : sed cedite locum vltioni diuinæ. Scriptum enim est : Mihi vltio competit, & ego rependam ait Dominus. Si ergo esurit inimicus tuus, ciba eum; si sitit pota eum. Hoc enim cum feceris, velut aceruatis carbonibus ignitis super caput eius, vres eum maximè, & cum salute. Vt vno verbo dicā, Ne vincāre malo : sed bono vince malum.

D Officia, quibus vnusquisque seorsim apud se uti debeat, & quo pacto in Ecclesia concordiam atque unitatem fouere etiam cum infensissimis aduersarijs possit, aperte tradidisti, venerande preceptor. Illud tamen perdifficile videtur, senis & crudelibus magistratibus dei filios obtemperare.

P Atqui parendum ipsis est si diuina voluntati morem gerere in animum induxisti. Quicumque igitur præsenti vita fruatur (neminem, cuiusque ordinis sit excipio) is excellentibus potestatibus subiectus sit. Neq; enim est potestas nisi à Deo. Quæ verò potestates sunt, eæ à Deo sic constitutæ sunt. Proinde qui resistit potestati is resistit cōstitutioni Dei. Qui verò restiterint, ij pœnam ipsi accendent. Qui enim principatu

Ecccl. 2.
18.Math. 5.
39.

Deut. 32

35.
Heb. 10.30.
Prou. 25

22.

I 3

Sap. 6. 1.
Tit. 3. 1.1. Pet. 2.
13.

funguntur, ij non sunt formidini bonis operibus, sed malis. Vis verò potestatem non metuere? benefac, & habebis laudem ab illa. Dei enim minister est, tuo bono. Si verò facies, quod malū est, metue: neq; enim gestat gladium frustra. Dei namque minister est, ultor ad sumendū pœnas de facientibus quod malum est. Subiecti estote, propterea quòd ita necesse est; non solum gratia effugiendæ pœnæ, sed & causa sinceritatis conscientiæ. Hac de causa & tributum penditis. sunt enim illi publici ministri Dei, qui in hoc ipsum incumbunt, vt omnia rectè & ordine gerantur. Reddite igitur omnibus, quæ debetis: cui vectigal, vectigal: cui tributum, tributū: cui reuerentiam, reuerentiam; cui honorem, honorem.

Mat. 22.
21.

D. Posthac cauebo, ne ullo pacto meis magistratibus sim iniurius.

P. Sic oportet. atq; hanc obsequēdi rationē ab ijs etiam, qui in gradu inferiori sunt cōstituti, incipere vobis est maximè cōducibile. Itaq; nullius rei cuiquā debitores manete, quam vt diligatis inuicē alius aliū. Qui enim diligit alterum, is legē impleuit. Istuc enim: Ne mœchaberis, Ne occideris: Ne furtum feceris: Ne falsum dixeris testimonium:

Exo. 20.
14
Deut. 5.
18.

nium:

nium: Ne adlubescat malū, & si quod aliud præceptū est, in hoc sermone cōprehēditur: hoc, inquā, Diliges proximū tuū sicut teipsum. Qui diligit proximū, q̄ malū est, haud fecerit. Impletio itaque legis, dilectio est.

D. *Sic ego semper existimaui, veneratorem diuinae imaginis in vestris proximis præstā-
tissimum esse, Deoq; gratissimum officium.*

P. Vide etiam, vt quemadmodū mutua dilectione imaginem Dei in alijs colendam intelligis: sic etiā mortificationis exercitijs eandē in teipso residentē excolendam atq; perpurgandā memineris. Vt enim aduersus alios dilectionis, sic etiam erga nos mortificationis officia præcipiuntur. Igitur cum hoc sciamus tēpus illud adesse, quia hora aduenit vt è somno excitemur (nunc enim salus nostra adest propius, quā cū fidem complecteremur, nox progressa est, dies accessit) reiiciamus opera tenebrarum, & induamus arma lucis, atq; vt in die versemur honestē & decēter: nō indulgētes cōmessationibus & ebrietatibus, nō cubilibus & lasciuiā nō cōtentioni & amulationi, sed induimini Dominū Iesum Christum, & ne curæ carnis obsecūdetis, vt deferatis cupiditatibus eius.

D. *Itaque non solū habenda est ratio diui-*

Leuit. 19
18.

Math. 22.
39.

Mar. 12.

Galat. 5.
14.

Iac. 2. 8.
1. Tim. 1.

5.

Luc. 21.

Galat. 5.
16.

1. Pet. 2.
11.

ne atque hypstatica imaginis, quemadmodum hypostaticè in ipso Deo residet, ut eam vera fiducia debitoq; cultu veneremur & colamus:

Caput

14

sed etiam considerata sunt eiusdem imaginis participata delineamenta, hominum animis insculpta: ut tum in nobis, tum in alijs debita eam veneratione prosequamur. Illud enim (uti ex te sæpiùs audiui) fidei exercitia sunt: hæc verò propria nostra, mortificationis, fraternæq; dilectionis, vocantur.

P. Probè recordaris. Pergamus porrò, atque alterum fructum Christianæ iusticiæ consideremus, & quântum Evangelica libertas in rebus ἀδιαφοροῖς loci habere debeat ex nostri Apostoli adhortationibus perpendamus. Eum (inquit) qui imbecilla fide est, suscipite, ne disceptatione disputationū exagitetis. Hic quidem credit, licere edere, quælibet: qui autem fide imbecillus est, vescitur oleribus. Qui vescitur quibuslibet, ne aspernetur eum, qui non vescitur; & qui non vescitur, ne condemnet eum, qui vescitur.

Iac. 2. 14. Deus enim illum assumpsit. Tu quis es, qui condemnes alienum famulum? Suo Domino stat, aut cadit. Statuetur autem, potens enim est Deus statuere eum. Hic quidem diem diei præfert; ille verò omnem diem sanctum

sanctum habet. Sit quisque certus iudicii sui. Qui rationem curamq; habet certi diei, Domino habet: qui nullam rationem curamque habet certi diei, Domino non habet. Qui vescitur, Domino vescitur. agit enim gratias Deo. qui non vescitur, Domino non vescitur, & gratias agit Deo.

D. Sane dolendum est, tam multas esse controuersias in Ecclesia propter has res quae nec si obseruentur, pios nos Reddere queunt, nec si omittantur, impios. Habuerunt Iudaei suam pedagogiam, fruuntur nunc gentes Euangelica libertate.

P. Rectè ais: atque hoc imprimis esset curandum, ut postposito ciborum quibus corpus saginatur, delectu, de vero animi alimento cogitemus. Nullus enim nostrum uiuit sibi ipsi, & nullus moritur sibi ipsi. siue ergò uiuimus, siue morimur, Domini sumus. In hoc enim Christus & mortuus est, & reuixit, ut dominetur & mortuorum, & uiuentium. Tu verò cur condemnas fratrem tuum? aut tu alter cur aspernaris fratrem tuum? Omnes enim sistemur ad tribunal Christi: Scriptum namque est: Viuo ego (dicit Dominus) quia mihi flectet se omne genu & omnis lingua celebrabit Deum. Pro-

*2. Cor. 1.
10.
Esa. 45.
23.
Phil. 1. 10*

inde, quisque pro se ipso rationem reddet Deo. Ne ergo deinceps alius alium condemnemus.

D. Uirique peccatur, et video. Nam aut precipites sumus ad temerè iudicandum, aut nimium leues ad offendiculum præbendum.

P. Idcirco vos hoc potissimum curadum iudicate, ne quis fratri ponat offendiculum, aut det causam ruinæ. Scio & persuasum habeo per Dominum Iesum, quòd nihil per se profanum est; illi modò aliquid profanum est, qui censet aliquid profanum esse. Si verò contristatur frater tuus cibo, iam tu non viuis secundum charitatem: ne perdas cibo tuo illum, pro quo Christus mortuus est. Ne sit igitur bonum fidei vestræ obnoxium maledictionis. neque enim regnum Dei cibus & potus est, sed iusticia, & pax, & gaudium per spiritum sanctum. Nam qui in his Christo seruit, is pergratus Deo est, & probatus hominibus. Proinde ea sectemini, quæ faciunt ad pacem, & mutuam vestri instaurationem. Ne destruas, cibi causa, opus Dei: omnia quidem pura sunt, illi autem homini malum est, quod edit, qui edit cum offensione. Optabile certè est, nec edere carnem, nec bibere vinum, aut quicquam aliud usurpare

1. Cor. 8.
11.

Tit. 1. 15.

1. Cor. 8.
13.

pare, quo impingat, aut cadat, aut imbecillis fide fiat frater tuus. Fidem habes? apud te ipsum habe coram Deo. Beatus, qui seipsum non condemnat in eo, quod probat. Qui verò discernit inter cibos, & edit tamē, condemnatur, quia non agit ex fide. peccatum enim est, quicquid non ex fide fit.

D. *Non possum satis mirari, quanta sit in nobis mutue dilectionis obliuio, & quā leues ob res, tragædias excitemus, atque concordie Christianae vincula dissoluamus.*

Caput
15

P. Siqui sunt huiusmodi, Dei iudicio relinquamus, deq; nostro officio erga proximos solliciti sumus. Debemus verò nos, qui firmiores sumus, imbecillitatem eorum, qui infirmiores sunt, sustentare, & non deferre, studereque nobis. Quisque enim nostrum approbet se, ac studeat proximo in bonum & instaurationem. Etenim Christus non detulit studuitq; sibi ipsi, sed quemadmodum scriptum est: Opprobria opprobrantium tibi, ceciderunt in me. Nam quaecunque antè scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: vt per tolerantiam & exhortationem, quæ est à scripturis, bene speremus. Deus verò largitor tolerantiae & exhortationis, donet vobis, vt eundē in vos

Psal. 69
10.

1. Cor. 1.
10.

invicem animum obtineatis , secundum Christum Iesum, vt vnanimis vno ore glorificetis Deum , & patrem Domini nostri Iesu Christi. Proinde suscipite vos mutuò, quemadmodum Christus suscepit nos ad gloriam Dei.

D. Cùm Christus sit mediator inter Deum atque humanum genus, eaque ratione, vt discrimen populorum & gentium, quod ad salutis negotium spectat, è medio abstulerit; non videtur Christiane pietati consentaneum, simultates & discordias inter Iudeos & Gentes, qui Euangelio nomen dederunt, foueri.

P. Hoc ipsum Paulus docet, hisce verbis: Dico verò (inquit) & prædico, Iesum Christum factum administrum veritatis ad circumcisos, vt scilicet promissiones præstaret, quæ sunt factæ patribus: Gentes verò glorificare Deum debere pro misericordia; quemadmodum scriptum est: Propter hæc celebrabo te inter Gentes, & psallam nomini tuo. Et rursus ait: lætamiini gentes cum populo eius. Et iterum: laudate dominum cunctę gentes; & superlaudate eum omnes populi. Et rursus ait Iesaias: Erit radix Iesse, & qui exurget regere gentes, in ipsum Gentes sperabunt. Deus verò donator spei impleat vos in cre-

Psal. 18.
50.

Deut. 32.

45.
Psal. 117.

1.
Esa. 11. 10

in credendo omni gaudio & pace, vt abundetis spe, per virtutem Spiritus sancti.

D. Video Euangelicæ doctrinæ summam, Deumq̃, precor, vt in toto terrarū orbe Christiana religio ea puritate annuntietur, vt cessent dissidia & cōtentiones, quibus miseri mortales, sese mutuò vexare solent.

P. Pia est hæc tua precatio, mi fili. Superest, vt tu ipse pro sis tuis condiscipulis, non solùm oratione, sed etiã exemplo: vt factis dicta confirmes. Intereà ne etiã desideres, quæ Paulus hîc appendicis loco addidit; audi reliqua, quæ sequuntur. Primò enim mollit libertatem admonitionis suæ, cùm tribuendo Romanis magnam facultatem & rectæ voluntatis, & veræ scientiæ, qua sufficiant ipsi monere, & instituere se mutuò, tum commendando illis suum ad gentes apostolatum, quem eis describit, & ab amplitudine virtutis spiritus, & multitudine regionum, quas Euangelio Christi repleuit. Deinde memorat, se cùm nihil sibi loci supersit in Oriente Euangelij annuntiandi, vbi ante annunciatum non sit, profecturum in Hispaniam, & ex eo itinere Romanos inuisurū. Verba Apostoli potiùs audi: Persuasus (inquit) sum fratres mei, & ego

ipse de vobis, quòd & ipsi estis referti bonitate, & pleni scientia, quòd possitis vos mutuò instituere. Audacius autem aliquanto vobis scripsi, fratres, vt commonefacerem vos propterea quod à beneuolētia Dei hoc munus accepi, vt sim minister publicus Iesu Christi, ad Gentes, hisce sacris operans, quod administro Euangelium Dei in hoc, vt oblatio gentium sit accepta, sanctificata nimirum per spiritum sanctum. De hoc itaque munere gloriatur per Christum Iesum, apud Deum; neque enim ausim quicquam de me prædicare, quod non effecerit Christus per me, verbo & opere, per virtutem signorum & portentorum, per virtutem spiritus Dei, ad adducendas gentes in obedientiam Euangelij, adeò certè vt à Ierusalem, & circa, vsque in Illyricū, impleuerim omnia Euangelio Christi. Ea verò contentione ad Euangelizandum sum, non vbi Christus iam agnitus est, ne ædificē super alieno fundamento, sed quemadmodum scriptum est: Quibus non est de eo anuunciatum, videbunt; & qui non audierunt, intelligent; quapropter sæpe etiam interceptus sum, ne venirem ad vos. Nunc verò cum non habeam ampliùs locum in hisce regionibus,

Esa. 53.
15.

Sup. 1.
11.

habeam verò desiderium veniendi ad vos ^{S. p. 1. 13}
à multis annis ; si proficiscar in Hispaniam, ^{1. The. 1.}
veniam ad vos. Spero enim fore, vt cùm
transibo, inuisam vos & deducar à vobis il-
lò , si vobis priùs aliquantulum perfruitus
fuero. Nunc verò proficiscor Ierusalem,
ministrans sanctis. Placuit siquidem Ma-
cedoniæ, & Achaia, quandam communica-
tionem facere in sanctos inopes , qui Iero-
solymsi sunt. Placuit enim eis, & debitores ^{1. Cor. 6.}
illorum sunt. Si namque gentes communi- ^{11.}
carunt bonis spiritualibus , debent ipsæ in-
uicem & illis ministrare è suis carnalibus,
Hoc ego cùm perfecero, & fructum hunc
exhibuero illis perfectum, veniam per vos
in Hispaniam. Scio verò cùm veniam ad
vos, venturum me cum ampla benedictio-
ne Euangelij Christi. Intereà loci, adhor-
tor vos, fratres, per Dominum nostrum Ie-
sum Christum, & per dilectionem spiri-
tus. concertate mecum in precibus vestris
pro me ad Deum, vt liberer ab incredulis
in Iudæa, & vt ministerium meum in Ieru-
salem acceptum sit sanctis, vt cum gaudio
ad vos veniam per voluntatem Dei, & re-
quiescam vobiscum. Deus largitor pacis sit
cum omnibus vobis. Amen.

D. *Supersunt salutationes.*

Caput 16 P. Verum dicis. iubet enim Apostolus nominatim saluere cum adscriptione laudis, quæ cuique competere potuit, quos habebat Romæ inter fratres, notos. Com-
 mendo vobis (inquit) Phœben, sororem nostram, ministram Ecclesiæ quæ est Cenchreis, ut eam suscipiatis per Dominum, ita ut decet sanctos: & adeste illi in quocunque negotio vobis indiguerit. Nam & ipsa adfuit multis, & mihi ipsi. Salutate Priscam, & Aquilam cooperarios meos in Christo Iesu, qui sanè pro vita mea suum ipsorum iugulum supposuerunt. Quibus non ego solum gratias habeo, sed & cunctæ Ecclesiæ gentium. Salutate & Ecclesiam, quæ est domi illorum. Salutate Epænetum dilectum meum, qui est primus fructus Achaia in Christo. Salutate Mariam, quæ multum laborauit erga nos. Salutate Andronicum & Iuniam, cognatos meos & concaptiuos meos, qui certè insignes sunt inter Apostolos, & fuerunt ante me in Christo. Salutate Ampliam, dilectum meum in Domino. Salutate Urbanum cooperarium meum in Christo, & Stachyn dilectum meum. Salutate Apellem probatū meum in Christo,

Ad. 18. 3.
26.

sto. Salutate eos, qui sunt ex familia Aristobuli. Salutate Herodionem cognatū meum. Salutate eos qui sunt ex familia Narcissi, eos qui sunt in Domino. Salutate Tryphānā, & Tryphosam, quæ multū laborarunt in Domino. Salutate Persidem dilectam, quæ multum laborauit in Domino. Salutate Rufum, electum in Domino, & eius atq; meā matrem. Salutate Asyncritum, Phegonta Herman, Patroban, Hermen, & fratres qui cum illis sunt. Salutate Philologum & Iuliam, Nerea, & sororem eius, Olympiā, & eos, qui cum illis sunt, sanctos omnes. ^{2. Cor. 16. 20. & 13.} Salutate vos inuicem osculo sancto. ^{12.} Salutant vos Ecclesiæ Christi. Attende etiam, ^{1. Pet. 5. 14.} fili, grauissimam Pauli orationem, qua præmonet nos omnes de dolosis & impijs blāditijs Pseudo-Apostolorum, quibus illi ventri suo, non Christo seruientes, simpliciores perturbabant in doctrina Euangelij.

D. *Audiam queso, venerande Præceptor.*

P. Adhortor (inquit) vos, fratres, obseruare eos, qui dissidia & offendicula faciunt præter doctrinam, quam vos didicistis; & declinate ab illis. Qui enim tales sunt, non seruiunt Domino Iesu Christo, sed suo ipso- ^{2. Ioh. 10}

rum ventri: & per blandos & benedicos sermones decipiunt corda innocentium. Vestra enim obedientia ad omnes permanavit. Gaudeo itaq;, quantum ad vos attinet. Volo verò vos sapientes esse ad bonum, & synceros ad malum. Deus verè largitor pacis, subijciat Sathanam sub pedibus vestris citò. Gratia Domini nostri Iesu Christi sit vobiscum.

D. Valde necessaria superior admonitio; sed non minus necessaria assidua hac precatio.

P. Concludit tandem Apostolus, Romanisq; adscribit salutem, eorum fratrum nomine, quos secum habebat illis notos: & Epistolam iterum concludit, cum gratiæ imprecatione, *δοξολογία*, atque Evangelij commendatione. Salutant vos (inquit) Timotheus cooperarius meus, & Lucius, & Iason, & Sosipater, cognati mei. Saluto vos ego Tertius, qui scripsi epistolam, in Domino. Salutat vos Gaius hospes meus, & Ecclesiæ totius. Salutat vos Erastus curator civitatis, & quartus frater. Gratia Domini, nostri Iesu Christi, sit cum omnibus vobis. Amen. Ut tandem finem faciamus; audi quibus verbis Apostolus suam hanc epistolam claudat. Ei autem, inquit, qui potens

Act. 16.
10.

Ephes. 3.
20.

tens

tens est confirmare vos secundum Euangelium meum, & præconium Iesu Christi, secundum reuelationem mysterij à temporibus æternis taciti, manifestati verò nunc per scripturas Propheticas, secundum constitutionem æterni Dei, ad obedientiam fidei, ad omnes gentes notificati, soli sapienti Deo, per Iesum Christum, huic gloria in sæcula. Amen.

Ephes. 3.
9.
Colos. 1.
26.
1. Tim. 1.
7.
Tit. 1.1.

D, Ago tibi gratias vel maximas, non solum meo, sed etiam meorum omnium condiscipulorum nomine, venerande Præceptor, pro isto erga nostrum cætum insumpto labore: relaturi sanè, si unquam referenda gratia se occasio offerat.

P. Id ego pro summo beneficio ducam, discipuli charissimi, si vos hanc Catechesin Apostolicam attentè auscultare, altaque mente velitis reponere. Quod ut fiat, Deum clementissimum oro; cui vos omnes, vestrosque conatus & studia cominendo.

FINIS.